SAYI : 62
CİLT : 6

19 MAYIS

MART
1943

SAMSUN KÜLTÜR DERGİSİ

Samsun Halkevi adına iki ayda bir çıkar

İÇİNDEKİLER

Halkevleri Halk terbiyesi kurumlarıdır . . . . . F. ANKARA
Samsunun iktisadî hayatına bir bakış . . . . . M. DİKEL
Kutlu günler arasında (Şiir) . . . . . F. DİKMEN
Karadeniz ikliminde Samsunun hususiyeti . . . . . M. KARAKURUM
Samsunlu âlimler . . . . . F. TEVETOĞLU
Ahlâkın ekonomik hayattaki tesirleri . . . . İ KENBER
Varlık vergisi hakkında . . . . . R. DIKAMAN
Nutuk . . . . . F. TÜREL
Köy kadınları (Şiir) . . . . . O. K. ATUK
Allahı ve peygamberi Mehmet Efendi olan kasaba . . . . . F. ANKARA
Türke doğru (Tenkit) . . . . . S ERGİNER
Şiirler . . . . . GENÇLER
Olaylar ve halkevi haberleri . . . . . 19 MAYIS

19 MAYIS

Samsun Kültür Dergisi

Samsun Halkevi Adına İki Ayda Bir Çıkar

Cilt : 6 | Mart 1943 | Sayı : 62

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

HALKEVLERİ HALK TERBİYESİ KURUMLARIDIR

FERİDUN ANKARA

«Halkevlerinde millî ve içtimaî hayatın temelleri terbiye suretinde, tedris suretinde, konuşma suretinde mütemadiyen kurulmalıdır » İNÖNÜ

HALKEVİ «Halkın evidir» . Bir sokak satıcısından bir fikir adamına kadar herkesin zihnine geliveren en kolay ifade budur. Bu anlayışta bir sakatlık da yoktur. Bununla beraber geniş ve kümük olan bu ifadeyi çerçivelendirmekten, çoğu zaman, kendimizi alamayız. Görüşlerimize göre daha belirli bir tarif yapmağa kalkışırız.

Başka başka cümlelerle yapmağa çalıştığımız bu tariflerin —cümle kuruluşlarındaki farkları bir tarafa bırakırsak— bir noktada birleştğini görürüz : Halkevlari halk terbiyesi kurumlarıdır.

Mademki Halkevleri halk terbiyesi kurumlarıdır. Önce halk kelimesinden ne anladığımızı ortaya koymalıyız.

Bu kelime her çağda olumlu olumsuz türlü ilgiler uyandırmıştır. Ne şekilde telâkki edilirse edilsin daimi bir çekiciliği vardır. Biz ondan birer parça olduğumuz halde ya gökler kadar uzak, ya toprak kadar yakınızdır. Bunun için midir bilmem onun hareketlerinin, düşüncelerinin istikametini bir türlü anlıyamayız. Göklerin azametini, toprağın kudretini bilemediğimiz gibi. Bütün kuvvetler tezadlarile onun bağrında yaşar. Binaenaleyh halk iradesi her şeyin üstündedir. Bir tek gaye etrafında toplanmış heyecan dolu bir kalabalığın yapamıyacağı hiç bir şey yoktdr.

Bu sözler halkın mücerret tarifini yapmıya yarıyan bölük pürçük fikirlerdir. Çoğu duygularımız gibi katiyetle ne olduğunu söyleyemesek bile seziş lerimizle bir hükme varırız. Tek cümle ile bu kelime arapçadaki yaratmak manasile yukarıdaki fikirlerin tam taşıyıcısıdır.

Halkın tarihî anlayışı üzerinde kısaca durursak müşahhas bir anlama doğru gitmiş oluruz. Görürüzki ilk zamanlarda bütün insanlara ad olan bu ismin manasında sonraları bir daralma olmuş; «havas» ve «avam» kelimeleri türemiştir. Bizim siyaset ve edebiyatımız asırlarca bu havas ve avam çalışmaları ile doludur.

Meşrutiyutte halk anlayışı „ canlı bir mazi " şeklinde tecelli etmiştir. Bu yüzden halka eniş folklör ve etnoğ-

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

rafik incelemeler şeklinde anlaşılmıştır.

Cumhuriyet Türkiyesinde ise halk „canlı bir mazi" telâkkisini de aşmış „kurtuluş ve yükseliş amacında birleşmiş bütün bir milleti içine alan bir gerçek olarak" kabul edilmiştir.

Binaenaleyh halk deyince bugünkü anlayışımızla „bütün bir milleti, dünü, bugünü, yarını ile bütün bir milleti" anlıyacağız.

O halde Halkevleri bütün bir milletin terbiye kurumlarıdır diyeceğiz. Bu kurumlar kültür ve toplumsal çalşmalarda yurddaşlara kılâvuzluk edeceklerdir. Öyle bir kılâvuzluk ki dünün tekkeleri, zaviyeleri, tarikatlerinin din uğrunda yaptıklarını Halkevleri millet uğrunda yapacaklardır.

Türk halkını asırlarca peşlerinde sürükliyen hocalar, mürşitler vazifelerini tekkelerde, zaviyelerde, camilerde ilâhiler, mevlütler okumak, vaizler vermek suretile yaptılar. „Bu yalan dünyayı" istihkar ettiren „dört başı mamur cennet" özlemini tutuşturan telkin kuvvetini biliyoruz. Kapılarına kilit vurduğumuz bu eski kurumların yerine bugün ulusal ibadethaneler kurduk: Halkevleri. Partimizin 6 okundan birisi olan Türkiye Cumhuriyetinin halkçılık vasfına lâyik bir teşkilât ancak Halkevleri olabilirdi : „Cemiyet hayatının ve kültür hayatının yeni anlayışlarla ve cemiyetimizin kendi unsurlarından kurulacak yeni millî bir teşekkülün çalışması ile beslenmesi düşünüldü. Bu fikir partinin 1931 deki üçüncü büyük kongresinde yapılan nizamnameye Halkevlerinin sokulması neticesini verdi "

„ İnkılâp en derin manasile bütün varlığımızı yeni bir hayata ve yeni bir istikamete götürüyordu" Bu yeni görüşü sadece okullarda yaymak düşünülemezdi. Her şeyi okullardan bekliyemezdik.

Bütün bilgi ve inanışlar terbiye piyasasına okullardan taşmaz. Okul çevresi hakikatta sun'idir. Hakiki terbiye çevresi topluluktur.

Çevre ile terbiye arasındaki sıkı ilişiğin önemine büyük terbiyecileri şahit tutmadan da söyliyebiliriz ki gençliğin yetişmesini yalnız okullarda beklemek çiçeklerin, ağaçların serlerde büyütülmesini düşünmek derecesinde saflık olur. Bunun için :

„Milletimizin hususî vasıflarına uyacak yollardan yürüyerek her derecedeki resmi tahsil dışında onu bir halk terbiyesi ile yükseltmek lâzımdır"

İşte Halkevleri büyük topluluğun millet varlığının okulları aşan en büyük bir parçasıdır. Bu suretle halkın ve gençliğin terbiye işi tabii çevresinde tahakkuk ettirilmeye çalışılmıştır.

Bu izahtan sonra İnönü'müzün baş tarafa aldığımız sözlerini tekrar edersek görürüzki Halkevlerinin tarifi bu cümlenin içinde teksif edilmiştir : „Halkevlerinde millî ve içtimaî hayatın temelleri terbiye suretinde, tedris suretinde, konuşma suretinde mütemadiyen kurulmalıdır"

Şimdi biz Halkevcilere düşen vazifenin büyüklüğünü daha iyi kavramış bulunuyoruz. Halkın yetişme davasına inanmak, ülkü sahibi olmak hiç bir karşılık beklemeden çalışmak.

SAMSUNUN İKTİSADÎ HAYATINA KISA BİR BAKIŞ

Mübin DİKEL
Öğretmen

SAMSUNU iktisadî bakımdan tetkik etmek istersek, ayni zamanda geniş bir hinterlantı ve dolayısiyle memleketimizin en mühim servetlerinden birini teşkil eden tütün başta olmak üzere, bir çok mahsulleri de tetkik etmek zarureti karşısında olduğumuzu görürüz.

Samsun ve havalisinin coğrafi ve tabii vaziyeti iktisadî bakımdan inkişafa fevkalâde müsait bir vaziyet arzeder. Gerek şimendifer yolunun bütün hinterlantı Samsun iskelesine bağlaması, gerek civar kazaları merkeze bağlayan şoselerin memleketimizin diğer yollarına nazaran oldukça düzgün olması münakale imkânlarını bir hayli kolaylaştırmaktadır.

Saniyen mıntaka dahilinde başka başka iklimleri havi sıcak mutedil, soğuk yerler vardır. Meselâ Kızılırmak ve Yeşilırmak nehirleri ağzında münbit ovalar, Yeşilırmak nehrinin suladığı Amasya vadilerinde fevkalâde mebzul ve iyi cins meyve yetişmesine müsait mutedil bir iklime rastlamak kabildir. Zile ve Merzifon havalisi ise başka bir iklime malik, başka bir istihsal mıntakasıdır.

Bu sebeple mıntakanın her tarafında alınan mahsuller muhteliftir. Başlıca mahsulleri tütün, pirinç ve yumurta teşkil eder. Amasya mıntakasında meyvecilik, Merzifon, Gümüşhacıköy, ve civarında ise afyon zeriyatı inkişaf etmiştir.

Tütün bilhassa : Samsun, Alaçam, Bafra, Çarşanba, Tokat, Niksar, Erbaa, Sinop ve Gerzede her biri kendine mahsus vasıflara haiz olmak üzere yetişir. Tabiat bu havalide her türlü müsait şeraiti esirgememiş olması dolayısiyle, Samsun birinci derecede bir istihsal mıntakası olmuştur. Erbaa ve Niksar havalisinin mahsulü piyasada Taşova ismini alır. Samsun ve civarı tütünleri ise : Dere, Maden, Evkaf, Eminlik, Canik gibi isimlerle, yetiştikleri mevkie göre isim alırlar. Bafra ve Alaçam tütünlerine ise Bafra malı denilir.

Samsunda tütün ticareti bilhassa Geri, Di Amerikan Tobako, Ostro kumpanyalarının birer şubesi ve bir çok şahsî teşebbüsler tarafından yapılır. İnhisarlar idaresinin İstanbul ve Izmirde olduğu gibi burada da fabrikasyon teşkilâtı vardır.

Samsun tütüncülüğünün en eksik noktası müstahsiller arasında kooperatifçilik zihniyetinin yerleşmemiş olması ve gerek istihsal, gerek satış kooperatiflerinin bulunmayışıdır. Halbuki fiyatların müstahsili tatmin edecek bir vaziyette kalabilmesi ve istihsalin müsmir bir şekilde yapılabilmesi için bu kabil kooperatifleri kurmak faydalı ve elzemdir. Bundan maada gerek müs-

tahsillerin gerek tütün ticareti ile uğraşan tacirlerin kredi ihtiyaçlarını karşılayacak, Akhisarda olduğu gibi, müstakil bir tütüncüler bankası mevcut değildir. Kredi ihtiyaçları umumî faiz ve teminat şeraiti dahilinde diğer bankalardan temin edilmektedir.

Kurulacak bir kooperatif istihsal ve satışı ahenkleştirebileceği gibi, müstâkbel bir bankanın tesisi uğurunda atılmış bir adım olabilir. Bu suretle çok yakında bir kooperatif bankaya, bir tütüncüler bankasına kavuşmak imkânı hasıl olur.

Mıntakanın en belli başlı mahsullerinden birini de pirinç teşkil eder. Bilhassa gidaî kuvveti ve kendine mahsus lezzeti ile memlekette meşhur olmuştur Terme, Tosya, Boyabat, Çarşanba kazalarında ve Tokat vilâyetinin Niksar kazasında yetiştirilmektedir. Yalnız gerek zerriyatın lâyiki veçhile fennî bir şekilde yapılmmaası, gerek çeltik fabrikalarının ihtiyacı tamamile karşılıyamaması istitihsalin âzamî bir hadde çıkarılmasına manî olmaktadır.

Bu sebeple bu gün pirinç mıntakasının içinde olduğumuz halde pirinç fiyatları İstanbul gibi piyasalardan pek az farklı bulunmaktadır.

Bilhassa mülhâkattaki yollar düzeldikçe, Çarşanba, Terme gibi kazaları merkeze bağlayan şoseler mükemmelleştikçe ve nakil vasıtaları çoğaldıkça şüphesiz istihsalât ve ihracat memnuniyet verici bir şekilde artacaktır. Bu hususta en şayanı temenni olan cihet Samsun — Çarşamba hattının Termeye kadar uzatılmasıdır.

Yumurtaya gelince : Samsun mıntakası ihracat maddeleri arasında en başta gelen mahsullerden biridir. Karadenizin yumurta ihraç eden diğer mühim kasabaları içinde ihraç itibarile Samsun birinci gelir.

Mühim bir ihraç piyasası olan Samsunda yumurta istihsalâtı yapıldığı gibi mıntaka içindende çok miktarda yumurta toplanır. Merzifon, Havza, Kavak, Çorum, Amasya civarı ve Zileden toplanan mahsul Samsundan sevk ve ihraç edilir.

Ormancılık ve madencilik bakımından mıntaka oldukça geridir. Civarda ormanlar var isede pek ehemmiyetli değildir. Esasen ormancılığın temerküz etmiş olduğu Sinop ve Ayancık ile rekabet edilecek bir vaziyet yoktur.

Madencilik eskidenberi fazla ileri gitmemiştir. Çünki ticarî ehemmiyeti haiz maden damarlarına tesadüf edilememiştir. Ancak Merzifon civarında mevcut Çeltik madeninden Samsunun dahilî ihtiyacını karşılayacak kadar bir istihsal yapılabilmektedir.

Mıntakada ticaret son on sene zarfında oldukça gelişmiştir. Harpten evvel Avrupa ve Amerika pazarlarına oldukça ihracat yapılmakta iken ikinci umumî harp piyasayı çok sarsmış ve harice yapılan ihracat azalmıştır. Sulh avdet ettiği zaman eski vaziyetin tekrar temin edileceği muhakkaktır.

Piyasada kredi organları olan dört bankanın mevcut şubeleri kredi ihtiyacını oldukça iyi bir şekilde karşılamaktadırlar. Bütün bu iktisadî kalkınma hareketlerine mukabil iki mühim dert vardır : Liman ve elektrik.

Samsunun liman ihtiyacı, üzerinde münakaşa edilemiyecek kadar şiddetlidir. Bu gün Karadeniz gibi azgın bir denizin kıyısında bulunan iptidaî bir iskele şüphesiz senenin ancak pek az bir gününde tahmil ve tahliye işlerine elverişli olmakta, diğer günler muattal

kalmaktadır. Saniyen bir rıhtım bulunmayışı ve gemilerin açıkta demirlemek zorunda olmaları tüccarların işlerini oldukça güçleştirmektedir. Binaenaleyh modern bir iskelenin ve mahfuz bir limanın mevcudiyetinin bu işlerdeki sürat ve kolaylığı temin etmek bakımından elzem olduğu şüphesizdir.

Elektrik meselesine gelince : vakıa bu gün mazotla işliyen bir elektrik fabrikası vardır. Fakat dünyadaki bu harp vaziyetinin doğurduğu petrol buhranı dolayısıyle fabrika âzamî randımanı ile çalışamamakta ve gündüzleri şehre ceryan vermek imkânı bulunamamaktadır. Her ne kadar sabahları iki saat ceryan verilmesine imkân bulunabilmiş olması memnuniyeti mucip bir hal ise de elektirikle işleyen aletlerle çalışan atelyeler gündüzleri faaliyet gösterememektedirler.

İçinde yaşadığımız günlerde fazla ceryan vermek imkânı yok isede ilerde bütçeden tahsisat ayırmak ve icabeden malzemeyi temin etmek imkânı hasıl olur olmaz —buda harbin bitmesine ve normal vaziyetin avdetine mütevakkıftır. — şehrin hemen yakıninde bulunan Merd ırmağının veya Çarşanbanın içinden geçen Yeşilırmağın bahşetmiş olduğu bedava enerjiden istifade etmek sureti ile yeni bir fabrika kurmak her halde Samsun iktisadiyatı bakımından çok faydalı olacaktır.

KUTLU GÜNLER ARASINDA

Kıymetli aziz doktor ve Türkçü şâir kardeşim TEVETOĞLU'na

Ey şu güzel yurdda bahtiyar olan
Bu durumu elde eden kuvvet ne ?
Ey acunda yüce, fedakâr olan
Sendeki bu özlü kaynak, kuvvet ne ?

Nur var baktım, her asırda yanan sen
(Türk) geliyor, pek güçlüdür denen sen
Şahin olup dikmenlere konan sen
Tanrım seni ünlü kılmış. hikmet ne ?

Ey Türk oğlu övün, şanlı soyun var
Nice iller sarmış çeşit boyun var
Bir kaynaksın çağlar, coşkun suyun var
Haktan sana bu ikram, bu izzet ne ?

Kahramanlık, sanat, bilgi saçan Türk
İnsanlığa nurlu yollar açan Türk
Zaferlerle ünlü adlar seçen Türk
Sendeki bu tükenmez aşk, şiddet ne?

Hakkın alır, Türk yüce bir insandır
Benliğini saran aşkla, iymandır
Öz Türk olmak haktan bize ihsandır
Düşün, övün.. bu kutlu hal, kıymet ne ?

(Türk) bir tanrı ona tapmak din olsun
Hep varlığım bu aşk, ülküyle dolsun
(Dikmen) her çağ, acunda türkün olsun
İller desin Türkteki bu gayret ne ?

Ferid DİKMEN

KARADENİZ İKLİMİNDE SAMSUNUN HUSUSİYETİ

M. M. KARAKURUM
Coğrafya Öğretmeni

MEMLEKETİMİZİN kuzeyinde bulunan ve arz dereceleri dolayısile ılıkbir deniz sayılan Karadeniz, güneyindeki kıyılara tesirini kolaylıkla hissettirir. Bununla beraber, kuzey kıyılarımızın yer şekilleri ve bu kıyıların uzanışı bakımından ayrılığı da, bu bölgenin bölümleri arasında hususiyetler yaratmağa vesile olur.

Yazları serin, kışlari ılık geçen (yıllık ortalama sıcaklığı 13—14 derece), gece ile gündüz arasında sıcaklık farkı — iç bölgelere nazaran — pekaz ve bilhassa her mevsimi yağışlı olmasile karakterize edilen bu deniz havzası —bütün mevsimlere bölünmek üzere— ortalama 750—800 m. m. yıllık yağışa sahiptir.

Kuzey kıyılarımızın çizmeğe çalıştığımız bu umumî çerçevesi, yukarda saydığımız tabiî sebepler yardımile birbirinden farklı hususiyetler gösteren bölümlere ayrılır.

A) Doğuda ve güneyde yüksek, tabii paravanalarla soğuk rüzgârlara kapalı ve doğu Anadolunun sert iklimi nüfuzundan kurtulmuş ve bu bölümün tamamile karadenize sadık bir tip olmasını icabettirmiştir.

B) Halbuki Orduda denize karışan «Melet» suyu ile, aşağı kızılırmak arasındaki bölümde — orta karadeniz bölümü — kuzey rüzgârlarının tesiri hissedilmeğe başladığı gibi yükseltilerin de gittikçe ehemmiyetini kaybedişi dolayısile burada daradanizin iklim karakteri biraz bozulmuş olarak görülür.

Meselâ : Doğu karadeniz bölümündeki — yani Çoruh ile Melet suyu arası — Rizede en sıcak ayın ortalamas 22,5 derece, Samsun da 23,5 derece, en soğuk ayın ortalama sıcaklığı Rizede 6,5 derece. Samsunda ise bu, 6 derecedir.

C) Aşağı kızılırmak ile aşaği Sakarya arasındaki batı karadeniz bölgesinde, yer şekillerinin dağınık, fakat orta bölgeye nazaran daha yüksek oloşu, kıyı durumunun aksi bulunmasına rağmen (batıda dış bükey, doğuda iç bükey şeklinde) iklim âmilleri bakımından doğu karadeniz bölümüne yaklaştırır.

Meselâ : Zonguldakta en sıcak ayın ortalaması 22,5 derdce, en soğuk ayın ortalaması ise 6 derecedir.

Orta karadeniz bölümü içinde bulunan şehrimizde 14 senelik meteoroloji istasyonunuu rasatlarına göre yaz azamî ortalaması 25,4 derece (1938) asgarî kış ortalaması ise 3,8 derece olup bu rakkâm, karadeniz kıyılarımın kış ortalama sınırlarını çizen 4—8 dereceden düşüktür.

Senelik ortalama azamileri (Rize 32,2, Trabzon 31,2, Giresun 31,7, Samsun 32,7, Sinop 30,2 derece) olan şehirler arasında Samsun farklı bir suhunet kaydediyor. Bununla beraber «Mutlak azamî» (1) Rizede 32,8 (1932 Mayıs) Trabzon 32,8 (1930 Ağustos) Giresun 33,6 (1930 Nisan), Samsun 1938 Ağustosunda 39 derece kaydetmekle bu hususta bu bölgede en yüksek bir dereceye erişmiştir. Ondört senedenberi faaliyette bulunan meteoroloji istasyonumuzun kaydettiği rasatlara göre en yüksek suhunetin seyri şöyledir :

1929 (Ağustos)	1930 (Eylûl)	1931 (I. Teşrin)
30.2 derece	35.5 derece	34 derece
1932 (Mayıs)	1933 (II. Teşrin)	1934 (Haziran)
33.7 derece	30.7 derece	34.4 derece
1935 (Eylûl)	1936 (Nisan)	1937 I. Teşrin)
31 derece	34 2 derece	34.9 derece
1938 (Ağustos)	1939 (I. Teşrin)	1940 (Temmuz)
39 derece	32.4 derece	34.2 derece
1941 (Mayıs)	1942 (Mayıs)	
34.2 derece	32.7 derece	

Bu tablodan kolayca anlaşılacağı gibi, en yüksek suhunet 4 sene ilkbahar 4 sene yaz ve 6 sene de sonbahar mevsimleri içinde vaki olmuştur.

Diğer taraftan yaz günleri (2) ortalama Nasanda 2, Mayısta 2, Haziranda 7, Temmuzda 23. Ağustosta 8, Eylûlde 4 güu devam ederler; binaenaleyh, Temmuz tam bir yaz ayı, Ağustos ancak 1/4 nisbetinde yazdır ve tropik günler (3) ortalama olarak senede 18 gün devam eder.

Buna karşılık kışın en soğuk ay Şubata (1929 Şubat = — 9°8, 1930= — 5.4 Şubat, 1931 II. Kânun = —2°8, 1932 Şubat = — 5°2, 1933 II. Kânun —Şubat= — 3°2, 1934 Şubat= — 5°1, 1935 II. Kânun— 5°, 1936 I. Kânun = — 2°, 1937 Şubat = — 4°.5, 1938 Şubat = -- 4°.2, 1939 Mart = — 1°.4, 1940 II. Kânun = — 6°.3, 1941 II. Kânun= — 6°.5, 1942 II. Kânun= —6°.4) ikinci derecede II. Kânuna rastlamakta ve ed düşük sühunette —9°.8 gibi ancak iç ve doğu anadoluda rastlıyabileceğimiz' bu dereceyi karadenizin diğer şehirlerinde göremiyoruz. (Rizede en düşük sühunet — 6°.2 «1932 Şubat», Trabzon «1929 Şubat» —7°.4, Giresun «1929 Şubat» —7°.4 derece)

Bulunduğumuz deniz kıyılarında kış mevsimi ancak II. Kânunda göstermeğe başlar; kar şeklinde yağış ekseriyetle bu ayda görülür ve bu beyaz örtü toprak üstünde, doğu ve batıya nazaran Samsun ve civarında daha fazla kalır Şiddetli soğuklar donlu(1)günleri çoğaltır. (Rizede 7, Samsunda 8 gün).

Sühunetin dağılış tarzı bize şehrimizin, diğerlerinden kışın daha sertçe ve yazın da nisbeten sıcak ve dolayısile yazla kış arasındaki ve hatta bir gün (gece ile gündüz) esnasındaki sühunet farkı daha ehemmiyetlidirki bu, bir hususiyet teşkil edecek mahiyettedir.

Karadeniz ikliminin karakteristik vasfını «her mevsimi yağışlı» bir tip olması teşkil eder. Diğer kıyılarımızdan tamamen farklı bu kıymetini :

1) Karadeniz gibi ılık bir iç denizin mevcudiyeti,

2) Avarızın ehemmiyetli oluşu,

3) Batı—doğu ve kuzeybatı—güney doğu istikametinde yer değiştiren «Barometre depresyonlarının» bu kıyıları sık sık ziyaret etmesi.. temin eder.

(1) Mutlak azamî, sıcak mevsiminin en yüksek sıcaklık derecesi olup, senelerdenberi bu rakkamın üstünde sıcak olmamış demektir.

(2) Yaz günleri, en yüksek suhunetin 25 santigraddan ziyade olduğu günlerdir

(3) Tropik günler, azamî sühunetin 30 derece ve bundan yukarı olduğu günlerdir.

(1) Donlu günler, suhunet derecesinin sıfırdan aşağı düştüğü günlerdir.

Umumiyetle her mevsimde yağış olan karadeniz bölgemiz bu bakımdan, doğu ve batı bölümlerinde daha bol, ancak orta bölümde nisbeten fakirdir. Bol ve devamlı yağışı ile batıya nisbî bir üstünlük temin eden doğu kıyıları - mız bu kıymetini;

A) Doğu ve güneyini çeviren yüksek dağların mevcudiyetine,

B) Kıyının hususî şekline (uzanış istikametine)

C) Kışın Rize ve civarında, yazın Riyon ve Kura havzalarında teşekkül eden alçak basınç sahalarına borçludur.

A) Önemli bir buharlaşma sahası olan karadeniz, kendisini batı doğu istikametinde geçen su buharlarını yüklü rüzgârları, kenar dağlara çar - pınca yükselir ve bu suretle oraya bol yağmur temin ederler. (Rize 2500 m. m., Giresnn 1400 m. m., Ordu 1200 m. m.) .

B) Bu kadar bol yağışın diğer bir sebebi de, bu kıyının şekli (iç bükey) ve uzanış istikametinin hususiyetidir; yani kuzeydoğu ve güneybatı istikametinde uzanan bu kıyı, batı—doğu ve kuzeybatı — güneydoğu istikametinde yer değiştiren gezici depresyonların mahrekine dik istikamette bulunması, ve bu depresyonları kış ve yaz buraya çeken mevzii alçak basınç sahalarının (Riyon—Kura, Rize ve civarı) mevcu - diyetidir. Bu suretle bu bölgeyi sık sık ziyaret eden bu depresyoblar bol ve devamlı yağış temin ederler. Mamafi bunlar yalnız bu bölüme değil, fakat, karadeniz kenar dağlarının batı, kuzey - batı ve güneybetı yamaçlarına da cömert davranırlar.

Batı bölümünde, doğunun (siklon sahası) yoktur; fakat diğer şartlar varit olduğu için avarızın ehemmiyeti kıyının uzanış istikameti ve şekli «dış bükey» dolayısiyle barometre depres - yonlarına batı) yağış nisbî bir azalış (Doğu bölümüne nazaran) göstermesine rağmen ehemmiyetini kaybetmemiştir. (İnebolu 1390 m. m., Zonguldak 1250 m. m. Büyükdere 858 m. m., Istanbul 733 m. m.)

Görülüyorki, batı karadeniz bölümünde doğudan batıya gittikçe avarızla ve kıyının durumu ile beraber yağış azalmaktadır; Istrancalara doğru bu kıymet avarızın ehemmiyetile artıp se nede 1000 m. m. yi bulmaktadır.

Halbuki, iki bol ve devamlı yağışlı bölüm arasında kalmış olan Samsun şehri, bu kıyılarda yağış ortalamasını 750—800 m. m. kabul edebileceğimize göre, 740 m. m. ile, Bafra 700 m. m. ve Sinopta 730 m. m. ile ortalama yağış tutarı bulmadıkları cihetle, mevzuubahis kıyıların «az yağışlı» bölümünü teşkil ederler (Trabzon 840 m. m. lik yağışı ile orta yağışlı sayılabilir) ki bu şehirler —Samsun ve cıvarı— alman coğrafya larının «Regenschatten=yağmur gölge- si» dedikleri saha içinde bulunurlar. Buna sebep :

a) Avarızın mahiyeti,

b) Deprasyonların mahrekine naza - ran bu şehirlerin vaziyetidir.

a) Şehrimizin güneyindeki dağların dağınık ve yükseltilerinin ehemmiyet - sizliği ve kıyıya yakın ve dik olmayış - ları su buharını yüklü gelen rüzgârların soğuyup yağmurlaşmasını güçleştirdiği gibi esasen,

b) Bn kıyıların kuzeybatı— güney doğu istikametinde uzanışı da yağmur getiren rüzgârların mahrekine dik olmayışı, aynı zamanda depresyonların, batı karadeniz dağlarının batı ve kuzey batı yamaçlarına bırakıp şehrimiz civarını yağmur gölgesi içine alması yağışı az bir saha meydana getirirler.

Yağışın miktarı itibariyle az çok farklı olan bu bölümler, yağışın mev - simlere dağılışı bakımından da ayırt edilebilirler. Doğupa en yağışlı mevsim sonbahar (Eylûl ve II. Teşrin) — zira depresyonların çoğu bu mevsimdedir— olup yıllık yağışın o/o 36 sını, kış o/o 29 unu, yaz o/o 19 unu, nihayet en az yağışlı ilkbahar ise o/o 16 sını temin ederler. Halbuki, batı bölümünde çok yağışlı mevsim sonbahar nihayetlerine itilmiş olduğu gibi bu nisbet Samsun ve civarında kış mevsimine rastlar. Filvaki Samsnn ve Sinopta II. Teşrin, I. Kânun ve Eylûl ayları bol yağışın toplandığı aylara tekabül eder. Bu bölümde mevsimlere dağılış nisbeti :

Kış o/o 31.5 (234.5 m. m.), Sonbahar o/o 26.5 (194.5 m. m.), İlkbahar o/o 24 (179 m. m.) nihayet en kurak mev sim olan yazın o/o 18 (140 m. m.) kıymetindedir ki bu hal, gezici depresyonların geçişiyle (yaz 60, kış 93, sonbahar 78, İlkbahar 70 defa) alakalı olsa gerektir.

Yağışın senelere dağılışına bakılırsa :

1929	1930	1931	1932	1933	1924
664.8 m. m.	694 m.m.	538 m.m.	661.5 m. m.	771.5 m.m.	824.5 m.m.
1935	**1936**	**1937**	**1938**	**1939**	**1940**
708 m. m.	901.5 m. m.	639,5 m. m.	535 m. m.	966 m. m.	937.5 m.m
1941	**1942**				
817 m. m.	635.5 m. m.				

en yağışlı 1939, en ku - rak 1938 ve 1931 yıl - ları olduğu görülür.

Yaz mevsimi doğu bölümünde orta yağışlı olduğu halde, şehrimiz civarında kuraktır; buna karşılık doğunun en kurak ilkbaharı Samsunun orta yağışlı mevsimini teşkil eder. (Meselâ şehri - mizde 1930 Temmuzunda hiç, 1929 Temmuzunda ancak 0,9 m. m. kıymetinde yağış olmakla en kurak zamanını gösterir)

Karadeniz bölgesinde kar şeklinde yağış başlangıcı ve sonu scnelere göer değişmekle beraber şehrimizde (1932 I Kâ. 19, 1933 I. Kâ. 30, 1934 I. Kâ. 6, 1943 II. kâ. 28) tarihlerinde başla- mış ve (1932 mart 30, 1933 mart 15 1934 şubat 24) den sonra erimiş olduğuna göre, ortalama II kânunda başlayıp martın ortasında ortadan kalkar.

Yağış bahsini düğümlerken şehrimi- zin bulutluluk vaziyetine (bahisle alâ- kasından dolayı) temas etmeyi faydalı buluyoruz :

Seneler	Bulutlu günler (1)	Açık günler (2)	Kapalı günler (3)
1929	50	193	122
1930	61	164	140
1931	50	184	131
1932	64	180	122
1933	40	171	154
1934	78	165	122
Ortalama	42 ortalama	77 ortalama	126

Bu tabloda bize şehrimizin Sema - sının senede 177 günü açık, 126 günü kapalı, 42 günde bulutlu olduğunu gös termekle yağışın azlığını teyit ediyor.

İklim mefhumunu tamamlamak için bölgeyi tesiri altında bulunduran sıcak ve soğuk ruzgârları incelemek lâzım gelir. Bölgede hâkim oaln ruzgârlar kış ve yaz mevsimlerinde meydana ge - len basınç farkından vücut bulur.

Bilindiği gibi kışın doğu Avrupa ve Balkan yarım adası civar umum denizlere nazaran soğuktur. (Kara - ların erken, denizlerin geç ısınıp soğuması) ve yüksek basuç sahalarıdır. Buralardan alçak basınç sahası olan denizlere hava akını olur. Hususiyle doğu Karadeniz Kafkaslar dolayısıyle

1] Kapalı günler. onda ile ifade olunan bulutluluk ortalaması 8 den fazla olan günlere denir.

2] Günlük bulutluluk ortalaması [0—2] arasında olan günlere açık günler denir.

3] Bulutlu günler ise, günlük bulutluk ortalama- sı [2—8] arasında olan günlere denir.

mevzii bir alçak basuç sahası olunca ruzgârların bir kısmı buraya çekilir. Diğer taraftan, batı—doğu istikametin de yer değiştiren deprasyonların yolları memleketimizi çeviren denizlerden geçerler; bunların bir kısmı adriyatık denizinden gelip Riyon çukurunda son bulurlarki, miktarları takriben senede 119 olup daha fazla kışın geçerler. (ortalama 42 defa) depresyanların geçtikleri esnada bazan kuru olmakla beraber, ekseriyetle yağmur ve karlı karayel ve poyraz fırtınalarını doğururlar

Karadeniz ve hatta marmaranın hâkim ruzgârlarından biri olan poyraz kışın, bir taraftan doğu Avrupa üzerinde teşekkül eden yüksek basınçlar, Tuna ve güney Karadeniz yollarını takip eden depresyonların husule getirdiği bir hava akımı olup kuzey doğudan eser ve bilhassa bir siklonun arkasında husule geldiğinde şiddetlenir, ayni zamanda yağmur ve kar getirir.

Yine ayni istikametten esen yaz poyrazı ise, yazın asor yüksek basınc güneşin seyrini takip ederek kuzey ve doğuya doğru Avrupa üzerinde sahasını genişletir. (Balkan yarım adası, karpatlar v. s.) Buna karşılık Anadolumuz çok ısındığından bir alçak basınç sahası olur ve yüksek basınç sahasından (Balkan yarım adasından) Anadoloya çekilen hava akımı kuzey batı (karayel) ruzgârını meydana getirir ve yavaş yavaş, yerin dönmesinden dolayı, rüzgârın sağa doğru inhirafı evvelâ kuzey (yıldız), daha sonrada kuzey doğu istikametini alması suretiyle vücut bulur, sıcak olan Anadoloya estiğinden umumiyetle kurudur ve açık havada serinlik getirir (Antisiklonal tip).

Karayel ise poyraz karekterinde olup bu da kışın fırtına yapar, ekseriyetle yağmur ve kar getirir.

Kuzeyden esen üç soğuk rüzgâr (karayel, yıldız, poyraz) şehrimizde ikinci derecede hâkim olup 14 sene zarfında şöyle bir seyir takip etmişlerdir.

Ruzgârın adı	14 yıl zarfında esme tutarı	Hâkim olduğu mevsimler İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Kış
Poyraz	140 defa	3	1	—	—
Karayel	413 »	4	2	1	—
Yıldız	126 »	2	2	—	—

Daha ziyade güneyden esen sıcak (Keşişleme, kıble, Lodos) ruzgârları Karadenizi kışın ve baharlarda tesirleri altında bulundururlar. Bunlardan lodos (güney batı) dan esip bilhassa kış mevsiminin hâkim rüzgârlarıdır. Netekim şehrimizde 14 yıldanberi :

1929	1930	1931	1932
42 defa	234 defa	264 defa	273 defa
1933	**1934**	**1935**	**1936**
276 defa	49 defa	165 defa	189 defa
1937	**1938**	**1939**	**1940**
120 defa	151 defa	56 defa	102 defa
1941	**1942**		
61 defa	107 defa		

esmekle hâkim ruzgâr payesini almıştır. Sıcak ruzgârların (güneyden) mevsimlere dağılışı :

Ruzgğrın adı	14 yıl zarfında esme tutarı	Hâkim olduğu mevsimin İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Kış
Lodos	2163 defa	1	7	11	11
Kıble	264 ”	1	—	2	2
Batı	155 ”	2	2	—	—
Keşişleme	60 ”	—	1	—	—

en fazla lodos esmiştir.

İklim üzerine müsbet ve menfi tesirleri olan bu ruzgârlar, ara sıra, bilhassa kış aylarında tesirini hissettiren „Föhn” e benziyen ve Trabzon, Giresun, Sinop ile şehrimizde mart ayı ayı içinde esen ve karları eriten ruzgârın mevcudiyeti ihtimalile son veriyoruz.

Karedeniz kıyılarında iklim iklim amillerini incelerken belirtmeye çalıştık ki; ayni deniz kıyısında ve hemen hemen ayni arz dereceleri arrsında (41—42 kuzey arz dereceleri) olmasına rağmen, müşterek olmayan coğrafi sebepler yüzünden (güneyini çeviren avarızın ehemmiaetsizliği dolayısiyle iç Anadolunun kısmen tesiri altında kalması, kıyımın uzamış istikameti, kuzey ruzgârlarına açık bulunması) taşıdığı hususiyet :

A) Yaz ve kış ile günlük sühunet farkının nisbeten fazla olması (yaz azamisi 39, kış azamisi—9°. 8)

B) Yağışın farkı, ve azaminin kış, asgarinin yaza isabeti,

C) Bunların neticesi [iklimin] olarak nebat örtüsü nisbeten fakir olduğu gibi, diğer bölümlerde görülen daimî yeşillğin bulunmaması dolayısıyle şehrimiz ve civarı „bozulmuş akdeniz” iklimi tipini andırmakta hususiyet kazanmış olur.

SAMSUNLU ÂLİMLER

I

İstinsah eden : **Fethi TEVETOĞLU**

Yarın Samsunumuzun mufassal tarihini yazacak müteşbbis ve müdekkik arkadaşlarımıza madde hazırlamak düşüncesiyle Feyzi oğlu Şeyh Mehmedin iki ciltlik (Zeylüzzeyl Şakayıkı Numaniye) sinden (Samsunlu Âlimler)i taradım. Bu kıymetli yazı Bayazıt camii içindeki Veliyüddin efendi kütüphanesinde 2361/2362 numarada kayıtlıdır.

Dağmanî Ali Efendi

Canik diyarından gelmiş Dağmanî Ali Efendi unvaniyle meşhur olmuştur. Ulemaya hizmet ve kibarın birinden mülâzemet şerefi aldıktan sonra medrese sınıflarına iltihak eyledi. Kırkakça medreseden mazul iken 1058 (1640 M.) Cemaziyelevvelinde Karabağı Hüseyin Efendi yerine Kepenkçi Sinan medresesi ihsan olunmuştu. 1060 Zilka'desinde Ahi zade Abdulhalim Efendi yerine Mesih paşa medresesine verildi. 1061 Cemaziyelevvelinde Muharrem Efendi yerine Haydarpaşa medresesi seza görüldü. 1063 (1645) Muharreminde vefat etti. (Cild 1 varak 103)

Canikli Mehmet Efendi

Ulemaya hizmet etmek üzere Canik diyarından mülkünü bırakıp İstanbula geldi. Ahi zade Hüseyin Efendiden mülâzemet aldı. Kırkakça medreseden mazul iken 1939 Recebinde Takiyüddin Efendi yerine Kürkçübaşı medresesi. 1042 Ramazanında Kirli hanım zade Hasan efendi yerine Kılıçlı medresesiyle merâmına mâiledildi. 1047 Rebiülevvelinde Perlepeli zade Ahmet Efendi yerine Caferağa medresesine, 1051 Rebiülevvelinde Zekâyî Ahmet efendi yerine Atik İbrahim Paşa medresesine getirildi.

1053 Seferinde Menkârî zade Yahya efendi yerine Şeyhülislâm Zekeriya Efendi medresesine 1055 Recebinde

Bosnaî İsa Efendi yerine Hadim Hasan paşa medresesine verilip 1057 rebiülevvelinde Hasan efendi yerine Lefkoşa kazası seza görülmüştü. 1058 rebiülevvelinde azledildi ve yerlerine Akçalı Bekir zade Mustafa efendi getirildi. Aynı senenin Recebinde Mentaşî zade Ahmet Efendi yerine Konya kazası ihsan olunup Şevvalda azlolundu ve yerlerine Hızır efendi geldi. 1059 Cemaziülahırında ikinci defa halefi yerine geçti. 1060 Rebiülahırında o vazifeden ayrıldı ve yerine Cerrah şeyhî zade Mehmet Efendi vâsıl oldu. 1064 senesi hududunda vefat etti. (Cild : 1, varak 111)

Canikli Sinan Efendi

Sinaneddin Yusuf Anadolu vilâyetlerinden Canik kasabasından zuhur edip Canikî Sinan efendi diye meşhur olmuştu. Mutat medreseleri devrederek Kırkakça medreseden mazul iken 1061 Cemaziyelahırında Mahmut efendi yerine Tahtakadı medresesine verildi. 1065 Ramazanında Hafız Mehmet efendi yerine hareket tti. 1067 Cemaziyelahırında vefat etti. Hulul eden medresesi Emir Buhraî şeyhi damadı Seyid Ahmet efendiye verildi. Merhum maârifi ilmiye ile malum pak itikad idi. (Cild : 1, varak 123)

Çeşmî Zade Tabiî Hasan efendi

Hasan efendi Anadolu vilâyetinde Canik ksabasından çıkıp ulemayı Rum hizmetlerinde tahsili maarif ve ulum ederek Çeşmî zade Mehmet Saiih efendiye intisap ile mülâzemet şerefini aldı. İcabeden merhaleyi atlattıktan sonra Kırkakça medreseden mazul iken 1084 Recebinde Radoslu Ebubekir efendi yerine Tuncana kasabasında bulunan Ebulfazıl medresesi tevcih olundu.

1090 Şabanında Çeşmi zade Abdülkerim efendi yerine Bezirgânbaşı medresesesi verilip 1093 rebiülahırında Hüseyin efendi zade yaha efendi yerine ümmülveled medresesine geldi. 1095 Rebiülahırında Emrullah efendi yerine Emre Hoca medresesine tahrik olundular. 1097 Recebinde Abdulmuttalib zade Mehmut efndi medresesine getirildi. 1099 Cemaziyelevvelinde Kara Halil efendi yerine getirilmekle isteği yapılmış oldu. 1100 Rebiülevvelinde Mekkî zade Esat efendi iptida atmışlı itibarile ikinci defa olarak Kara Çelebi zade Earülifadesine 1102 recebinde Davut zade Mehmet efendi yerine Gevheran Sultan medresesiyle şadan 1106 muharreminde Yahya zade Ahmet efendi yerine Kalenderhane medresesine şâyan oldular. Aynı yılın zilhaccesinde vefat etti. Merhum iyi hal ile malûm idi. İlk zamanlarda Çeşmî zade efendinin hizmetlerinde bulunduklarından (Çeşmî zade efendisi) namile meşhur idi. (Cild : II, varak : 60)

AHLAKIN EKONOMİK HAYATTAKİ TESİRLERİ

İbrahim KENBER

AHLÂKIN, insan kitlelerinin yaşayış tarzları üzerinde mühim tesirler icra edebildiği bugün artık cerhedilemiyecek kadar kat'iyet kesbetmiş bir hakikattır.

Maziyet böyle olunca, insanların birbirleri ile münasebetlerinde mühim bir rolü bulunan ihtiyaçların tatmini meselesinde yani ekonomik münasebetlerde de ahlâkın bir rolü bulunmak lâzımgeleceği tabiidir. Bilhassa anormal devreler olan böyle harpli senelerde ve bu harplı senelerden sonra ekser vukua gelen ve periodik olduğu iddia edilen iktisadî buhran devrelerinde, içtimî yaşayışın en mühim bir cüzü olarak gözüken ekonomik hayatın, daha açık ve basit bir ifade ile ekonomik münasebetlerin kesif bir surette ahlâk müessesesini ilgilendiren bir durum arzettikleri görülmektedir. Bunun sebebi ise böyle zamanlarda bu münasebetlerde ahlâk kaidelerinde yapılan inhirafın çok fazla dereceli zaviyeler halinde olmasıdır.

İçinde yaşadığımız şu buhranlı iktisadî hayatta, ekonomikman ihtiyaçlarımızı tatminde hergün yeni bir güçlükle karşılaşmaktayız. Bu güçlükleri doğuran bir çok amiller bulunmakla beraber bunların arasında bilhassa ahlâkın ikıisadî hayatta istikamet değiştirerek menfi cihete seyretmeğe başlamasının çok mühim tesirleri vardır. İşte bu istikamet değiştiriştir ki mevcut buhranı içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Diğer 'amiller maddî olduklarından kendileri ile mücadele imkânlarına daha fazla malik bulunmaktayız. Halbuki ahlakın doğurduğu buhrana karşı mücadele de nisbeten âciz vaziyetteyiz. Çünki mücadele edeceğimiz unsur moral'dır. Moralman zehirlenmiş bir ferdi veya bir cemiyeti tedavi ancak büyük bir aksülamelle olur. Çünki bu mikrop çok asıldır ve ufak tefek tetbirlerle izalesine imkân yoktur. Netekim halen meucut buhranda ahlâkî sukutun tesirleri elle tutulacak kadar bariz olduğu her gün bu mevzu hakkında muhtelif tedbirler ileri sürüldüğü ve devlet te bir çok tedbirler aldığı halde ne ihtikârın önüne geçilmiştir ve nede geçilebilecektir. Çünki alınan tetbirler bir aksülamel tevlit etmemektedir.

Diğer bütün münasebetlerde olduğu gibi, ekonomik münasebetlerde de tarafların riayete mecbur bulundukları ahlâkî prensipler mevcuttur. Bu kaidelere riayette taraflar, ister müstehlik ister mustahsil veya bâyî olsunlar mezkûr kaidelere riayet ile mükelleftirler. Filvaki bu mecburiyet bu gün lafta kalmaktadır. İşte memlekette müşkil vaziyeti, buhranı ihdas eden de budur. Aristo, bundan iki bin sen eevvel «insanlar için zenginlik hususunda ev-

velden çizilmiş bir hudut yoktur » demişti. Ancak bu hududun yokluğu, ahlâk kaidelerini aşmak suretile temin edilecek demek değildir. 25 kuruşluk bir mal fevkalâde zamanların masraf ve rizikoları ile diğer amillerde hesap edildikten sonra normal zamandaki kârın ilâvesi sureti ile satılmak icap eder. Hal böyle olmapıp da faraza normal kâr yerine yüzde üçyüz kâr alınırsa, bu takdirde yapılan muamelede ahlâkî prensiplere riayet edildiği iddia edilemez.

Bu ufak misali çoğaltırsak nihayet bu gün içerisinde bulunduğumuz durumu elde etmiş oluruz.

Ahlâkın bu şekilde menfi cihete doğru ceryanı; iktisadî nizamı içinden çıkılamaz bir hale soktuğu gibi halk tabakaları arasında da ekonomik musavatsızlıklar tevlit eder. Yani bir kısım halk, (bilhassa sabit gelirli olanlar] normal devrelerde kendilerine kâfi gelen gelirlerinin [hiç değilse yarısının iktisadî sebeplerin dışında kalan amillerin tesiri neticesi olarak] şimdi yetmediği müşahede edilecek ve buna mukabil diğer bir sınıfta da haksız bir fazlanın hasıl olduğu ve adaletsiz bir kazancın sahibi bulundukları görülecektir. Bu fazla kazanç ehemmiyetsiz bir emek ve ahlâk çerçivesine sığamayacak bir durumla elde edilmiş olduğundan yine ahlâk çerçivesinin dışın da kalan sahalara sarf edilmektedir. Bu sarfın anormal derecelere kadar vasıl olan şekilleri; ahlâkın inhiraf ettiği memlekette zevk, sefa, lüks V. s. gibi bünyeyi tahrip edici unsurlar yaratmak imkânına mâlik bulunmaktadır.

Burada vaziyeti bir misalle daha iyi tavazzuh ettirebilmek için bir numaralı dünya harbından bir misal verelim : Birinci umumî harp senelerinde giriştikleri iktisadî münasebetlerde ahlâkın çerçivelediği hudutları aşarak yaptıkları muamelelerde takip ettikleri yolları bir ahlâkı düşüklük addetmeyen bir sınıfın, milletin servetlerinden çalarak (çünki ihtikârda bir nevi hırsızlıktır.) Zengin oldukarını ve sonra bu servetleri ahlâksızlığın en derin uçurumu olan fuhuş âlemlerinde sarfa kadar cesaret ettiklerini ve dolayısıyle memleketin bünyesinde tahrip edici birer nusur haline geldiklerini o devrin bibliyoğrafyasını gösteren eserlerde bulmak mümkündür. Bu misal bize vaziyeti olduğu gibi göstermekte ve muayyen bir sınıfın servetlerinin çoğalışında da olsa, ahlâkî kaideler müsbet cihetten cereyan etmiyorsa, hasıl olacak durumun memleketin yalnız ekonomik hayatında değil ayni zamanda umumî içtimaî yaşayışı üzerinde de çok tehlikeli bir vaziyet husule getirmek istidadında olduğunu meydana çıkarmaktadır.

Hatta hiç çekinilmeden denilebilirki böyle bir ahlâkî durumda buluan cemiyetin inhitatı dahi her zaman için mevzubahis olabilir. Çünkü milletleri bütün bir tarih imtidadınca ayakta tutan bir çok sebeplerin içinde en mühim ve başta geleni mutlak ve müsbet bir ahlâk müessesesinin o cemiyette mevcut bulunmasıdır. Bu müessesenin mevcudiyeti sayesinde dirki bugünkü şeklile bir iktisadî buhrana düşmemekte imkân dahiline girebilir.

Bir memleketin ekonomik gelişmesi o milletin ahlâkiyatını menfi cihetlere doğru seyrettirecek ve böylece cemiyetin içtimaî yaşayışını bir tezebzübe doğru götürecekse, bu inkişafı temin etmeden evvel kitlenin ahlâkî yükselişini temin etmek daha doğru bir hareket olur. Aksi takdirde elde edilecek netice sonsuz bir çöküntüye doğru gidiş olur [Fransa misali]. Binaenaleyh inkişaf ettirilen ekonomi ve diğer varlıkların muhafaza ve idamesi arzu ediliyorsa temeli sağlam bir ahlâk müessesesine istinat mecburiyeti vardır.

Şu halde icra edilecek ekonomik münasebetlerde ahlâkî kaideleri daima göz önünde bulundurmak, bu kaidelere tevfıkan hareket etmek bilhassa memleket istikbalinin muhafazası noktasından da ayrıca haizi ehemmiyettir.

Milleti teşkil eden fertlerin, yalnız şahsî menfaatlerini düşünerek hareket etmeleri ve düşüncelerini işgal eden fikrin yalnız para olması gayelerinde bu yola gidebilmek için hiç bir mani tanımamaları, cemiyeti içinden çıkılamıyacak ağır ekonomik buhranlara sevkeder. Ve böyle bir cemiyette ise [kül] [cüz'e] feda ediliyar demektir. Ancak bu günün içtimaî doktrininde ahlâk telâkkisi, ferdî değil cem'îdir. Yani artık ferdin menfaatleri değil ammenin menfaatleri meuzbahistir. Ferdin yaşaması onun yaşamasına bağlıdır. Şu hale göre 100, 500 ferdinin iktisadî ahlâktaki sukutu ile zengin olmalarına ve bütün kitleyi kendi menfaatları uğruna zehirlemelerine müsaade etmemek gayet tabiidir.

Netice itibarile, bir milletin ayakta durabılmesi, iktisadî temelinin sağlamlığı derecesine bağlıdır. Bin insanın vücudu ile mukayese ettiğimizde, insan vücudunun sağlamlığının sıhhatli bulunmasına bağlı bulunduğunu ve vücut her hangi bir rahatsızlık dolayısiyle sıhhatinden kaybedecek olursa ayakta durmak imkânını da elden kaçırdığını müşahede etmekte güçlük çekmeyiz. Mevzuumuzda da ekonemik münasebetlerden mütevellit içtimaî hayatı; cemiyetin vücudu olarak telâkki ederse, onun sıhhatinin muhafazası için de ahlâkiyatının sağlam ve müsbet esaslara istinat eden bir durumda bulunması lâzım geleceği bir hakikat olarak kendiliğinden meydana çıkar. Aksi takdirde cemiyet hastalanmıştır ve binaenaleyh sıhhatinden kaybetmek zarundadır.

Cemiyetin sıhhatinin iadesi, ancak içtimaî yaşayışına ahlâk prensiplerinin kuvvetle yerleşmesinin temini ile olur.

VARLIK VERGİSİ HAKKINDA

Rahmi DRAMAN

11 İKİNCİTEŞRİNDE Büyük Millet Meclisinin kararile meydana gelen Varlık vergisi kanunu, elan günün meselesi olmakta ve gittikçe ehemmiyet kazanmaktadır.

Şüphesiz her kanun gibi varlık vergisi kanunu da içtimaî ve iktisadî bünyenin bir zarureti olarak ortaya çıkmıştır.

1939 senesinde başlıyan harp çok geçmeden gerek muharip ve gerek gayri muharip devletler üzerinde derin tesirler icra etmiştir. Bilhassa bu tesirler milletlerin iktisadî bünyesinde görülmektedir.

Memleketimiz bugüne kadar, evvelâ millî kuvvet ve imanı sonrada takip ettiği dürüst siyaset sayesinde bitaraflığını muhafaza etmiş ve harbin felâketlerinden masun kalmıştır. Fakat bütün bunlara rağmen gayri kabili içtinap olan harbin iktisadî güçlükleri maalesef bizde de tesirlerini pek bariz bir surette göstermiştir. İşte varlık vergisi kanunu bu güçlükleri önlemek veya ortadan kaldırmak maksadile vücude getirilmiş malî bir tedbir ayni zamanda devletin piyasaya müdahalesinin orijinal bir şeklidir.

Hukukî cepheden bu kanuna baktığımız zaman evvelâ adaletle olan alâkası göze çarpar. Yani bu kanunun karekterlerinden biri de adaleti tecelli ettirmiş olmasıdır. Çünki bu verginin mükellefleri olan vatandaşlar harp icabı olarak servet ve kazançları fevkalade artmış kimselerdir. Şu halde varlık vergisi fahiş bir kazancın vergisidir. Bu itibarladır ki adildir. Bu kanunun bize tahmil ettiği vazifeyi bir fedakârlık telâkkı etmek doğru değildir. Kanaatımızca bu bir fedakârlıktan ziyade bir vazifedir. Fertlerin Devlet masraflarına adalet prensibi dahilinde bir nevi iştirakidir.

Varlık vergisi kanununun haysiyet ve ehemmiyetine uygun bir müeyyidesi vardır. Zaten bizce vatandaş kanunun müeyyidesinden korktuğu için ona itaat eden değil, onu sevdiği ve benimsediği için ona hürmet edendir.

Kanununn iktisadi kıymetine gelince ;

Bu kanunun vücude getirilmesinin en mühim amili şüphesiz paranın kıymetini yükseltmek ve böylece fiyatlar üzerinde müsbet bir tesir icra etmektir.

Gerek harp içi ve gerek harp dışı olsun bütün devletler paralarının kıymetini muhafaza etmek ihtiyacını pek tabii olarak duyuşlar ve mukabil tedbirler almak mecburiyetini hissetmişlerdir.

Meselâ Almanyada daha harpten çok evvel devlet piyasaya en geniş mikyasta müdahale etmiştir. Ve yine Amerikada harpten evvel, paranın kıymetini sabit tutmağa matuf (Açık para siyaseti) denilen ve devlet istikrazına dayanan bir nevi para siyaseti gütmeye başlamıştır. Senelerdenberi Liberalizmin en koyu müdafii olan ve onu millî bünyesine uygun bulunduğu için millî bir iktisat haline getiren İngiltere bile milli gayelerin tahakkuku için fertleri hükümete yardım etmek zorunda bırakmıştır. Gerçi iktisat ilminin meşhur siması —Adam simith— bütün ekonomik hadiselerde menfaatı şahsiye hâkimdir formülünü yaşadığı devre ve hatta ondan sonraki devirlere bile bir mütearife olarak kabul ettirmiş isede iktisat ilminin hareket noktası addedilen bu formül artık kıymetini kaybetmiştir.

Bu gün Devletlerin rejimi ne olursa olsun devletin mevcudiyet sebebi; menfeatı amme için lüzumlu ve iyi olan şeyleri yapmaktır. Bn gün umumun menfeatı şahsın menfeatının üstündedir. Ve bu inanç bir ideoloji olmaktan ziyade sosyal bir oluştur.

Bizde devlet fevkalâde harp masraflarını karşılıyabilmek için evvelâ istikraz usulüne baş vurmuştur, bu tedbir memleketimizde çok rağbet görmüş ve ve muvaffak olmuştur. Ve gene devletin bazı maddelere fazla fiyat koyması; fazla istihlâkin önüne geçmek, halkın bazı maddeleri depo yapmasına mani olmak, piyasa haricî kara borsaların teşekkülüne meydan vermemek gibi sebeplerlede alakalı ise de kanaatimizca buna esas sebep piyasadaki fazla parayı tedavülden çekmektir.

Varlık vergisi kanunu paranın kıymetini yükseltmek ve netice itibarile de fiyatların düşürmesini temin etmek maksadiyle vücüde getirilmiştir.

Kanunun piyasada ne gibi bir rol oynayabileceğini incelemeden evvel gücümüzün yettiği kadar fiyat yükselişinin umumî sebeplerini izaha çalışalım.

Para iktisadında fiyat; bir şeyin kıymetini nakden ifadesidir. Düzenli bir ekonomide istihsal, kâr, mübadele servetin taksimi ve istihlâk eşyasına fiyatiyle yakından alâkadardır. Normal zamanda fiat arz ve taıep kanunlarının tahtı tesirinde arz ve talep münhanilerinin birleştikleri yerde takarrur eder. Fakat şunuda unutmamalıdır ki yalnız arz ve talebin fiyatlar üzerinde müessir olduğunu kabul etmek oldukça boş bir inanıştır.

Çünkü fiyatlarında arz ve talep üzerinde mütekabil tesirleri vardır.

Harp zamanında gerek muharip ve gerek harp dışı memleketlerde fiyatları mühim mıktarda yükseldiği görülür. Bu hadisenin sebepleri umumî olarak şunlardır :

A — Piyasaya arzedilen malların sulh zamanına nisbetle az olması ve maliyet fiyatının yüksek bulunması.

B — Amele ücretlerinin artması.

C — Millî müdafaa masraflarını karşılamak üzere konulan müdafaa vergileri.

D — Enflasyon.

Fakat şunuda zikretmek lâzımdır ki enflasyon halinde fiyatlar yükseldiği zaman bu yükselişin illetini yalnız tedavül parasının goğalmasında görmek yanlıştır. Çünki fiyat seviyesi para miktarından başka — paranın tedavül sürati—ve— içtimaî mahsül — ile yakından alâkadardır.

Saydığımız bu dört sebebe çok şümüllü bir mâna taşıyan ihtikârıda ilâve etmek mecburiyetindeyiz.

Malûmdurki paranın tedavül hacmi 1939 senesine nazaran üç buçuk defa artmıştır. Enflâsyon anında tedavül süratı, ve içtimaî mahsul sabit kalıp para miktarı çoğaldığından paranın

KÖYKADINLARI

Sütleri sağan odur, halıyı geren odur,
Ovanın bağlarında üzümü deren odur.
Bir yandan ekin toplar biryandan evlât verir,
Ülkenin özlediği varlığı kat kat verir.

Kahramanlık anıtı beş milyon köy kadını,
Düşmanlar bilir onun eğilmez inadını;
Gözlerimizden siler gölgelenen her yası
Şerefli tarihimin bu en büyük anası . .

Bir öküz arkasında, Çocuğu kucağında,
Çalışır, çapalarlar yurdun her bucağında;.
Gün yanığı yüzleri, kırışık alınları,
„Ülkü" nün kendisidir bizde köy kadınları ..

Oğuz Kâzim Atok

satın alma kudreti azalmış fiyatlar bir yükselme temayülü göstermiştir. Halbuki şimdi varlık vergisi piyasadan fazla parayı çekeceğinden tedavül hacmi daralacak piyasada —piyasada para mikrarı— tedavül sürati— ve içtimaî mahsül arasında müsavi bir nisbet hasıl olacak böylece fiyatlarda bir düşme temayülü görülecektir.

Diğer taraftan geçici bir evhama kapılarak paranın iştira kuvvetinin azalmasından ürken bazı kimselerle bir kısım muhtekirler tarafından piyasadan bazı mallar alınarak depo edildiği görülmüştür. Bu vaziyet sadece saklanan malın şimdiye kadar tatmin edegeldiği ihtiyacı şiddetlendirerek o mala karşı talebi artırmakla kalmıyor aynı zaman da o malın benzerlerinin de kıymetini ve dolayısile fiatlarını artırıyordu. Halbukl varlık vergisi mükellefleri, vergilerini devlete para olarak vermeye mecbur oldukları için bir kısım tücearların elinde bulunan mallardalpiyasaya arz edilecek ve böylece talep nisbeten sabit olup arz çoğaldığı için bazı maddelerin fiyatlarında bir düşme temayülü görülecektir.

Sonra varlık vergisi paranın kıymetini artıracağından ticari muamelelerde bir genişlik ve itimat doğuracaktır. Ve yine varlık vergisi paranın tedavül hacmini daralttığı için paranın tedavül süratı çoğalacak ve netice itibarile de küçük esnaflarda daha serbest alış veriş yapmak imkânını bulacaktır.

Görülüyor ki varlık vergisi kiktisadî ve içtimaî zaruretlerin bir ifadesi olarak meydana çıkmaktadır.

Devlet bu harp içinde çok güç ve çok büyük işler başarmıştır. İşlerin kıymeti yaşadığımız devirden ziyade istikbalde daha büyük bir kıymet kazanacaktır.

Şuna inanmalıyız ki 1939 harbı Türkiyesinin başardığı büyük işlerden biri de bu varlık vergisi meselesidir. Evet devlet bu teşebbüsiyle millî refah yoluna büyük bir adım atmıştır. Bunda da muvaffak olacağı muhakkaktır.

VALİMİZİN VİLÂYET UMUMÎ MECLİSİ TOPLANTISINDAKİ NUTKU

Vilâyet Umumî Meclisinin 9 uncu seçim devresinin İlk toplantısı 20 Şubat 1943 Cumartesi günü saat 10 da sayın valimizin kıymetli bir nutukları ile açılmıştı. Bu kıymetli nutku aynen alıyoruz. **19 Mayıs**

Sayın Arkaşlar ;

Sayın Parti müfettişimizle dâvetlilerimizin şeref veren huzurlarile Vilâyet Umumî meclisinin dokuzuncu seçim devresinin birinci içtima yılını açıyorum.

Bütün insanlığın büyük bir buhran ve Istıraba tutulduğu, kürenin her noktasından ateş, kan, açlık, sefalet, hastalık, ölüm fışkırdığı bir sırada milletimizin her ihtimale karşı koymağa hazır, sakin asil ve vakur duruşu, büyük millî şefinin etrafında tam bir birlik ve beraberlik halinde toplanışı bu huzur ve emniyetin en yüksek teminatı olmuştur.

Aziz arkadaşlarım ; Bizim Halkçılığımız halk tarafından ve halkla beraber sistemidir. Mahallî ihtiyaçların mahallerince temini zaruretinden doğan, halk hâkimiyetine ve halkın kendi kendini idare etmesi prensibine dayanan mahallî idarelerin —devamlı harplere, büyük iktisadî buhranlara rağmen — gösterdiği hayatiyet, yarattığı eserler kudret ve ilhamını hep bu menbadan almıştır. Bütün başarıların sırrını milletimizin yüksek kabiliyetinde, yapılan işlerde halkın fikirlerini almakta, mutalealarına lâyık olduğu ehemmiyeti vermekte aramak lâzımgelir.

Bugünün varlık şuurunu millî cidalin yüksek ruhundan alan milletimiz, millî, medenî, siyasî, içtimaî bütün hamle ve hareketlerinde bu yüksek mefkûreye dayanmak sayesindedirki büyük eserler meydane getirmiş; Millî haysiyete dayanan büyük emniyet havasını yaratmıştır Bütün maddî kuvvetleri ve zorlukları yenen, büyük iman yaratan bu varlık kaynağı yeni Türk tarihinin temel taşıdır. Müşkil anlarda bu kudrete dayanmak, bu asil ruhu yaşatmak bizim için millî ve tarihî bir an'ana halini almış, bu ideoloji içinde büyük ve çetin hadiselerde basiret tedbirini çok iyi kullanan milletimiz her imtihandan daha muvaffak olarak çıkmıştır.

Sayın arkadaşlarım ; Türk milletinin siyasî ve idarî işlerinin mes'uliyetini üzerine alau C. Halk Partisinin ve onun banisi Atatürkün kurduğd rejimin esasları; modern Türk devletinde tatbik edilecek sistemin ana prensip vasıfları Dumlupınarda, İnönünde, büyük komutanlık meydan muharebesinde tesbit edildiği içindirki reel, müsbet ve dinamiktir ve yine bu sayededirki muayyen, siyasî, içtimaî fikir ve formuller etrafında toplanan partilerin hiç biri kendi prensip ve vasıflarını devlete mal edemedikleri halde bu mazhariyet sadece ve ilk defa olarak C. Halk Partisine nasip olmuştur.

Hadiselere tekaddüm etmek, her çetin ve büyük dâvayı en zor şartlar altında zamanında halletmek şiarını kurtarıcı ve kurucularının yüksek başarı sisteminden alan büyük Türk milletinin münevver zümresini sinesinde bulunduran bu vilâyetin kendi mahallî işleri ve ihtiyaçları üzerinde en isabetli karar ve tedbirleri alacağına eminim. Bunlar üzerinde hassas olmak, tatbikat ve icraatında yüksek dikkat ve basiret hassalarını kullanmak bizim için ödenmesi vacip bir borç halini alacaktır. Hareket ve kararlarında millî şiar ve şuuru rehber ittihaz edeceğinden emin olduğum iyi görüşlü, müsbet düşünceli meclisin çalışmalarını muvaffak son uclara erdireceğine iman ve kanaatım vardır. İyi başa-

(Sonu 32 inci sahifede)

Hikâye:

ALLAHI ve PEYGAMBERİ MEHMET EFENDİ OLAN KASABA

Feridun ANKARA

SIKINTILI bir tren yolculuğundan sonra, rahatına düşgün kesesi dolgunların daha yataklarından kalkmadıkları bir saatte istasyona inmiştik. Tren gibi istasyon da çok kalabalıktı. Başları soluk renkli bezlerle örtülü çarıklı kadınlar ellerinde sepet ve çıkınlarla dolaşıyorlar; sırtı yüklü erkekler „destur" diye yol istiyerek sallana sallana yürüyorlardı. Tanıdık arıyan gözler, insanların başları üzerinden ta uzakları tarıyor; «hişt, hep, amet» gibi seslenişler duyuluyordu. Yarıda kalmış bir pazarlığı sona erdirmeğe çalışan gürültülü konuşmalar kalabalığın derin uğultusuna karışıyordu.

Arkadaşımın anlattığına göre bugün buranın pazarı ve kalabalık ta bundan ötürü idi (.....) Kasabasına benden iki hafta önce gelen arkadaşımın yattığı otele giderken kendimize güclükle yol buluyorduk. Arkadaşıma yattığı ötelin nasıl olduğunu soruyordum . O, gülerek : lüks otelinde kaldığımı, pek yakın olduğunu biraz sonra göreceğimi söyliyordu.

İki dakika sonra „İstasyon lüks oteli" tabelası görüldü. Sarı boyalı, üç kat üzerine ev bozması bir bina idi. Çoğu ötellerde olduğu gibi alt kat kahve yapılmıştı. Yeri de güzeldi. Nehrin ikiye böldüğü şehri birbirine bağlıyan köprünün yakınında ve parkın yanında idi. Demir parmaklıklı iki balkonu nehre bakıyordu. Bunlardan birisine oturmak, tabiatın güzelliklerini esirgemediği kasabayı ayaklarımızın altında imiş gibi seyretmek, akşamları ışıkların suda cünbüşlerine, ağaçların dalları arasından göz kırpan elektriklere dalmak ne çok zevkli olacaktı...

Bu hayâlin neşesi içinde kahvenin kapısından içeri daldık; pis kokulu berbat bir hava burnumuzu, cıgara dumanları gözlerimizi yaktı. İçim birdenbire burkulmuştu. O vakıt aznif şıkırtıları, tavla taktuklariyle çınlıyan, masaları haddinden fazla dolu kahveye şöyle bir göz attım. Ortalık pislik içinde yüzüyordu. Tıraşı uzamış kılıksız kimselerin iş başı saatinde oyunla vakıt geçirmelerine şaşmıştım. Kuşku ile durakladım. Kaygılı bir acaba ile masaların arasında, kâh sağa kâh sola dönerek, kendimize yol bula bula bir kaç adım attık. İsli bıyıklarını oynatan; kirli saçlarını karıştıran bir kaç kişi kayıtsızca başlarını kaldırıyor, bizi süzüyor tekrar masadaki oyunu takip ediyordu. Kahve ocağına doğru yanaşmıştık; yırtık mintanlı, avurtları geçik kirli bir adam gözlerini kırpıştıra kırpıştıra baktı; arkadaşımı sırıtarak selâmladı. Bana da bir yatak istenildiğini anladığımı bildiren bir tavırla önümüze düştü.

Oldukça dik dar merdivenlerden çıktık; arkadaşımın yattığı odaya vardık. Merdiven basamaklarının uçları kalkık tenekelerine takılmış kâğıt parçaları, cigara paketleri gelip geçtikçe yerlerinde sallanıyorlardı. Koridorda ezik uçlarından bükülerek dikleşmiş, yanık başları yassılaşmış cigara izmaritleri tombul sülükler gibi hareketsiz duruyor. Bazısı az yanmış, bazısı kömürleşmiş kiprit çöpleri kurt uğramış bir sürü gibi perişan sürünüyordu. Yarı etli donuk kiraz çekirdekleri, salatalık parçaları ayaklarımızın altında ezilioyordu. Daha kaldırılmamış yer yatak larına basmamak için atlıyârak yürüyorduk. Bu yatakların birisinde saçları karma karış olmuş sefil bir adam yatıyordu. Yorganı üstünden atmış, başı ucunda rakı şişeleri ve ayakkabısı duruyordu. Pantolonu ve çorabını çıkarmamıştı. Koridorun bir çıkıntısında karnı deşilmiş bağırsak pislikleri dışarı fırlamış bir leş gibi koca bir şeker sandığı duruyor, ekşili pis bir koku dağıtıyordu.

Bu pis kokudan yüreğim bulanmıştı. Odaya girince bir tehlikeden kurtulmuş adamın telâşı ile balkona geçmiştim. Gözlerim burada da bana ihanet ediyor, yeni yeni kötü şeyler görüyordum. Hayalimle süslediğim o güzel balkon pislik yuvası idi. Güneşte parlıyan hiddetinden parçalanmış şişeler sanki akşamdan arta kalan bir alemin zavallı zevklerini ilân ediyorlardı. Bir sandalyenin üzerinde ekmek kırıntıları, buruşmuş domates parçaları, ısırılmış soğanlar, kusmuk gibi kâğıda sıvanmış peynir artıkları perişan bir şekilde duruyorlardı.

Kızgın bir sesle „bu melekette başka bir ötel yok mu" diye söylendim. Arkadaşım alaylı bir gülüşle „bukadarına da şükretmelisin" dedi. Boyun eğmekten başka çare görmedik. Üç karyolalı odamızı olsun temizletmenin yolunu bulmak lâzımdı. Bu odanın koridordan farkı yoktu. Yırtık muşambaların arası sürpüntü ile dolmuştu. Kirden akı ile moru birbirine karışmış yatak çarşafları pire pislikleri ile beneklenmişti.

Yastık yüzlerinin ortaları donuk sarı bir hal almıştı. Divarlarda öldürülmüş tahta kurularının kan izleri vardı.

Elimi yüzümü yıkamak aklıma gelmişti. Dışarı çıktım. Muslukta su yoktu. Abdesthane deliği pisliklerle tıkanmıştı. Kenarlarında kurumuş halka halka pislikler, sarı renklere bulanmış kâğıt parçaları görünüyordu. Ters yüzü odaya dönmüştüm; hiddetten boğulacaktım.

Arkadaşımın anlattığına göre burada su ancak yağmurlar yağdığı ve sarnıçlar dolduğu zamanlarda bulunurmuş. Şu önümüzden akan ırmaktan su taşıtmak masraflı oldağu için ondan istifadeye pek yanaşmazlarmış. Bu adamlar sadece kazanmak istediklerinden başka otelde bulunmadığından diledikleri gibi at oynatıyorlarmış.

Otelciyi iyi bir paylamayı iycabında şikâyet etmeyi aklıma koymuştum. Fikrimi arkadaşıma açtım. O itiraz etti. Bu işin faydasız olduğunu, benim gibi kaç babayiğitin kızgınlıklarının neticesiz kalmış bulunduğunu söyledi. En iyisi mi tatlı dille yola getirmeli hiç, olmazsa şarşafları değiştirtmeli idi. «Yüzümüzü yıkayacak suyu da kahve ocağından getirtebilirdik.» Tatlı dilli arkadaşım bu vazifeyi üzerine aldı. Zaten

bugüne kadarda böyle idare etmemiş - mi idi ?

Sokağa çıktığımız vakıt içim isyanla dolu idi. Bu şehirde bir belediye yok - mu idi ? Parası ile rezil olan vatan - daşın hakkını koruyacak bir belediye? Artık bu güzel şehir gözümden düş - müştü. Her tarafa kuşku ile bakıyor - dum.

Sokaklar çok pisti. Tezek ve meyve çürüğü kokularından geçilmiyordu. Her adımda güneşte ışılışıl parıldıyan tükrüklerle karşılaşılıyor; herdakika haktu diye fırlatılan balkamlar yüzünüze kadar geliyordu.

Dar girift sokaklar, eğribüğrü yamru yumru evler güzel çiçekli bir elbiseye sarılmış suratsız sakat kadınlar gibi gözleri hırpalıyordu. Tabiatın temiz eli ile insanların kirli elleri yomruk yumruğa dövüşüyordu. „Köprüler yıkan" bulanık sularında canlar götüren, ba - zen yol vermez kuduruşu ile „yarini ellere kaptıran" aşıklara göz yaşı döktüren, ovanın hayat damarı coşkun ırmak kıyılarında anafor yapa yapa, şurasında burasında sallanan hantal kayıkların böğürlerini döve döve akı - ıyor. Mısır tütün filizleri ile, ağaç ormanları ile yemyeşil ovaya can veriyordu.

Adım başında bir kahve göze çar - pıyordu. Etrafi sırıklarla çevrilmiş bir boşluğa bir kaç sandalye ve masa konmuş, üstleri dallarla örtülmüş bu kahvelerden acayip sesler geliyordu. Suratsız, şekilsiz pis kahveci çırakları paslı tepsilerde kirli bardaklarla çay kahve taşıyorlardı.

Hükûmet konağının bitişiğindeki bir kahvede biraz dinlenelim dedik, otur - duk. Elinde kocaman bir sepetle iri yarı bir köylü geldi, yakınımıza oturdu. Bir sepet dudu masaya boşalttı. Başka birisinin ortak olmasından korka korka çöplerini bile ayırmadan bir sepet dudu yedi; kalktı gitti. Masanın üstü yapış - kan bir ıslaklıkla çevrilmişti. Bir kaç ezik parça da kalmıştı. Garson geldi. Bir müşterinin bardağında artan suyu masanın üstüne düktü ve yana doğru eğdi. Masa temizlenmişti, arkasından bir sinek dalgası önümüzde uçuşmağa başlamıştı. nerede ise bize de saldıracaktı.

Biraz sonra dikkatimiz gök kanatlı koca sineklerden önümüzdeki yol üze - rinde yığılan ve bağrışmalar gelen kalabalığa çekilmişti. Omzundaki hey - besini eli ile ikidebir iyice yerleştir - meğe çalışan yalın ayak bir köylü kızı barbar bağırıyordu:

— Yemeklik yedinizde suçluyu sa - lıverdiniz. Lokmanız boğazınızda kalsın

Kalabalıkta bir gülüşme başlıyor sonra homurdanıyorlardı. Bir kaç ihti - yarın itekliyerek uzaklaştırdıkları kızın gittikçe boğulan sesi tozlu havada dalgalanıyor.

— Hanıya biz fakırız, verecek pa - remız yok.....

Ötede şapkasını kaşının üstüne yıkmış karayağız bir külhanbeyi elleri ceplerinde yerinde geziniyor ve pis pis sırıtarak :

— İki gönül bir alunca somanlık seyran olur diye alay ediyordu.

Bütün gün gördüklerimizden gözle - rimiz küskün sabırsızlıkla geceyi bekliyoruz. Güneş ufka yaklaşıyor. Biraz sonra her şey örtüye bürünecek. Güneş kötü manzaralar görmekten ve göstermekten utanmış gibi kızararak dağın arkasına devrildi. Ufukta titre - şen esmer bulutcuklar kızıllaştı.

Kasabayı sessizce saran karanlık yükseklere tırmanıyor; her şey gölge - ler altında belirsizleşiyordu. Geceye saldırır gibi elektrikler birdenbire parladı. Sanki bu bir diriliş işareti idi. Sokaklardan hızla giden ayak sesleri kahvelerde garson yaygaraları bir an fazlalaşmış gibi idi. Nehir kabarmış hissini veriyordu.

Ötelin balkonunda, gündüz gördüklerimizi zihnimden çıkararak başlıyan geceye dalıyorum. Kirli ve kötü her şeyi örten bu gece karanlığında düşün celerimle başbaşa kalmaktan korkuyor gibiyim. Bozbulanık sularında ışıkların titreştiği nehre bakıyor; bir hayal yu - mağını sarmalayıp duruyordum. Gece nin nemli havası ile ciğerlerimi doldu - ruyor; yurt duyguları ile dolu sessiz bir iç sıkıntısından bunalıyordum.

Önümüzde köprüye kadar giden küçük bir meydanlıkta bir kaç otomobil duruyor. Üç yol kavuşağı bu meydanlık gittikçe kalabalıklaşıyordu. Sağımızda ötelden dar bir yolla eyrılan küçük bir bahçenin önü daha çok kalabalıktı. İşçi ve köylü kümeleri duruyor, hare - ket ediyordu. Sarhoş naraları, satıcı yaygaraları bu karkaşalığın meydana getirdiği uğultuyu zaman zaman bas - tırıyordu.

Sağımızdaki küçük bahçe, demir parmaklıklı dıvarla çevrili, içinde bir kaç akasya ağacı bulunan daracık bir yerdi. Biribirine ekli sandalyalar sanki istiflenmiş gibi idi. Onsekiz kişilik tiyatro kumpanyası burada çalışıyordu. Halk —isci ve amele takımı— birbir - lerini itekliyerek içeri girmeye çalışı - yordu. Kapıdaki biletçinin kontrolundan kurtulanlar ön sıralarda yer kapmak telâşile acele acele, adeta koşarcasına yürüyorlardı.

Dışardan görülmemesi için beyaz perdelerle örtülen demir parmsklıklar arasından gözlerden sakınarak içeri dalmağa uğraşan çocuklar görülüyordu. Garsonlar tarafından yakalananlar bir iki tokatla dışarı atılıyor, kurtulanlar alaylı çığlıklar, ıslıklar bırakarak kaçışıyor; tekrar aynı oyuna devam ediyor lardı.

Dipte iyice görülmiyen iğreti sahne vardı. Uzun ağaçların dalları bu sah - neyi kapatıyor balkondan ancak bazı artistleri görebiliyorduk. Şişman, kart, saçları boyalı kadının çatlak sesi hep - sinden fazla çıkıyor; etrafına cömertçe iltifetlarda bulunuyordu. Boyalara bu - lanmış solgun ve bitgin yüzlerinde zoraki bir gülümseme ile yıllanmış ipekliler içinde dolgun ve gevşek vücutlarını teşhir eden diğer kadınlar etraflarını süzerek kayıtsızca çığrışı - yorlardı. Düşünceli gözlerin dağınık ve rastgele bakışları seyircilerin üzerinde dolaşıyor, bir yerde duraklıyor; sonra uzaklara kayıyordu.

Seyircilerin bir çoğu kadınların dikkatini kendilerine çekmek, bakışla - rını kendi üzerlerinde tutmak için mütemadiyen başlarını dikleştiriyor, vaziyet alıyor, sandalyalarını oynatıyor; türlü sesler çıkarıyorlardı. Sarhoşların münasebetsiz ah çekişleri kulağımızın dibinde patlıyor gibi idi.

Vakıt epey ilerlemiş; saat onikiye geliyordu. Birbirini tutmaz sazların gıcırtısından, düzensiz seslerin zırıltı - sından kurtulmuştuk. Yavaş yavaş kalabalık çekiliyordu. Sanatkârlar bu - lunduğumuz otelde kalıyorlardı. Ra - hatsız edici bir gürültü ile koridorlarda geziniyor ve konuşuyorlardı. Odaların kapıları hızla açılıyor, örtülüyordu.

Diğer balkonda yeni bir içki masasının hazırlıkları yapılıyordu. İki üç saattır bağrışmaktan bıkmamışlar ve yorulmamışlar gibi idi. Karnı acıkmış bir kadın „Ahmed, ekmek nerede?" diye bağırıyor, diğer birisi salata istiyor, öteki tuzum nerde olduğunu soruyordu.

Biz karyolalarımızın üzerinde uzanmış bu yeni gürültüyü dinliyor; ağırlaşan göz kapaklarımızda uyku meleklerinin kanat çarpmasını boşuna bekliyorduk. Saat tam onikiye gelmişti; Elektrikler birdenbire söndü; odamız karardı. Koridorda halâ gezinmeler vardı.

Şehir uykuya dalmıştı. Karanlık sokakların sükûtunu arasıra geçen tektük insanların ayak sesleri, bekçilerin ölçülü düdük sesleri bozuyordu. Herkesin uyuduğu gecenin şu ilerlemiş saatinde biz iki arkadaş karyolalarımızda sağa sola dönerek diğer balkondan gelen mırıltılı konuşmaları, bizim adaya atılmış sanatkâr sarhoş zurnacının şikâyetlerini dinliyorduk:

— Ayağımızın turabı olayım beyim, söyleyin haksız mıyım? Dün bir oda gösterdiler, şurada yatacaksın dediler, evvelisi gün koridorda yatırdılar. Bu gün de buraya attılar. Beni sarhoş sanmayın, köleniz olayım. Ayağımızın altını öpeyim beyim; adalet mi bu?

Zurnacı Ahmed hem böyle söyleniyor; hem de yüzümüzü görebilmek için bir kibrit çalıyor yeniden söze başlıyordu. Kipritlerin cılız ışığında solgun tıraşlı yüzü, uykulu sarhoş gözleri büsbütün acayıp görünüyordu. İkidebir sesini kısıyor ürkek ürkek kapıya bakıyordu. Belliki duyulmasından korkuyordu. Bazen susuyor koridora açılan balkonda akşamdan başlıyan sarhoşluğa devam edenlerin konuşmalarını dinliyor ve söyleniyordu:

— İşte beyim hep böyle

İşte beyim hep böyle. Şu sesi çok çıkan yok mu patrondur. Hergün başka yerde yatırmak suretile bana hakaret ediyorlar. Bu adam bu işi başkasının teşviki ile yapıyor. Hani o iri kadın yok mu işte onun yüzünden. Hani o karı vaktile benim karımdı; boşadım. Şimdi benden hınç alıyor. Çünkü şimdi gözde. Baş artist. İşte işte bakın sesi geliyor. Nasılda bağırıyor. İşte bu benim karımdı. Ne şirrettir bilmezsiniz.

Zurnacı sasmuştu. Daha doğrusu dışardaki bağrıltıya hepimiz kulak kabartmıştık. Bu bir ağız kavgası idi. Balkonda bir erkek sesi:

— Senin gibi yüz danesini uynattım. Senin gibi yüz danesi altımdan kalktı diye bağırıyordu. Odadan öfkeli bir kadın sesi cevap veriyordu:

— Kala kala sana mı kaldık. Haydi sana kadar düşmedik.

Kadının bu karşılığı adamı büsbütün çileden çıkarmıştı. Küfür ediyor, bir kadın için ne kadar kötü sıfat bulunursa hepsini söyliyordu. Bir kaç yalvarışlı ses kızgınlıktan vahşileşen adamı yatıştırmağa çalışıyordu:

— Bey, şunun lafına bakmayın. Siz kim, o kim? Biz onnn cezasını veririz diyorlar.

O zaman kükremiş arslan büsbütün azıtıyor ve şöyle haykırıyordu:

— ..... nin Allahı da Peygamberi de benim. Bana adı ile sanı ile İzmirli polis Mehmet derler. Ben adamın ağzına ..... Her şey benden soru'ur.

İçeriden ayni öfkeli fakat hıçkırıklı ses bu yer yüzü tanrısını çileden çıkaracak cevaplar vermekten çekinmiyordu. Bizden başka yabancı müşterisi olmıyan otel sakinleri hep ayaklanmıştı.

Otel sahibi otelin tek gaz lambasını yakalamış kavga yerine gelmişti. Herkes bu kavganın sonu ne olacak diye bekliyordu. Artistlerin yüzünde korkulu bir hiddet vardı. Yeni zaman Peygamberinin öfkesi geçsin diye bekliyorlardı.

Halbuki Mehmet Efendi gittikçe azıtıyor; elini kolunu sallıyor ayağını yere vuruyor; „Ben adamı bilmem ne yaparım" diye bağırıyordu. Erkek artistlerin yalvarışları otelcinin seessiz duruşu, bizim meraklı bakışlarımız ona büsbütün kuvvet veriyordu. Lamba ışığının yarı aydınlattığı çil bozuğu yüzü buruşuyor, sarhoş kanlı gözleri yerlerinden fırlıyacakmış gibi fıldır fıldır dönüyordu.

Artık sabrımız tükenmişti. Arkadaşım koridordaki yatakların üstünden atlıyarak balkona vardı. Hiddetten köpüren Zevse sokuldu. Alaylı bir sesle:

—Ey bu kasabanın azametli tanrısı! şu zavallı kullarına acı, merhemet et. Saat biri çoktan geçti. Göz kapaklarımız ağırlaştı. Yarın gün doğmadan bizi bekliyen işimize koşacağız dedi.

Karşısında daima susulduğunu, yalvarıldığını gören Zevs bu alaylı söz üzerine büsbütün hiddete geldi:

— Çekil oradan sen kim oluyorsun? diye çıkıştı.

Sabrı tükenen arkadaşım hınçla güldü:

— Şimdi sana kim olduğumu gösteririm. Senin vazifen gece yarısında elalemi rahatsız etmek midir, yoksa halkın rahatını korvmak mıdır? Eğer bu saçmalerına daha devam edecek olursan kolundan tuttuğum gibi atarım aşağıya anladın mı? diye çıkıştı

Bu beklenmedik cevap karşısında bu yer yüzü tanrısı birdenbire afalladı. Arkadaşımı şöyle bir süzdü. O vakıt gözleri karşısındakinin omuzlarında parlıyan yıldızlara ilişti. Hemen yelkenleri suya endirdi ve ağzını arkadaşımın kulağına yaklaştırdı: bir şeyler söyledi. Bir kaç dakika daha söylendikten, bağırıp çağırdıktan sonra yerine oturdu. Sonra kalktı gitti.

Arkadaşım kulağına fıslanan sözden sonra hiç sesini çıkarmamıştı. O gittikten sonra bana döndü:

— Zavallı.... Ne yapacaksın? ne dedi bilir misin? Ağabeyciğim fiyakamı bozma; ikimizde genciz. Biraz oturur giderim, Bunlar namussuzdur. Gündüzden bana söz verdiler. Bu gece bu karı benimle kalacaktı. Şimdi atlatıyorlar. Karı bizi oyüncak sanıyor. İstersen beraber götürelim.

Bu izah önünde hayretten donmuştum. Zayıflar karşısında saldırgan; kuvvetliler karşısında korkak Zevs'in ülkesinde bir günde gördüğüm bütün olayları bu dakikada kıymetlendirmiştim. Böyle zavallı bir tanrının saltanat kurduğu kasabada başka şeyler aramak elbette boştu. Bu düşünce ile Yunan tanrılarına isyan eden Promete gibi kendi kendime söylendim:

— Azametini şu zavallı kadının, şu onurlarını kaybetmiş sefil insanların yalvarışlarında görmek isteyene kudretsiz Zevs ne acınacak halin var senin...

BIR ESERİN TENKİDI

(TÜRKE DOĞRU)

SUAT ERGİNER
Lise öğretmeni

Yakın zamanda intişar etmiş olan bir eser [*] umumun alâkasını celbetmekle kalmadı, hakkında bazı mubalağalı kıymet hükümlerine varan ve deherli muharrirlerin imzasını taşıyan tenkit makaleleri muhtelif gazetelerin baş sütunlarını işgal etti. Bu eseri yaratan kafa Türk tefekkür dünyasının tanıdığı kudretli bir şahsiyettir. Hakikî ehliyet ve tecrübeye dayanan bir ilim otoritesinin kaleminden çıkan eser her aydını olduğu gibi beni de ilgilendirdi. Bilhassa eserin türklük ve türkçülüğü alâkadar eden meselelere tahsis edilmiş olması bu sahada uyanan alâkamı şiddetlendirdi, Bütün ruhî ve mânevî varlığımla beni kitabın tetkikine sevketti. Evvelâ bu eser neden bu kadar içten bir alâka ile karşılandı? düşünüş ve duyuş sahamıza ne gibi bir yenilik getirmiştir ? Sorusu ile işe başladığım zaman gördüm ve anladım ki eserin muhitimizde uyandırdığı alâka ne tam mânasiyle orijinal ve yeni olması, ve nede yepyeni filozofik ve sosyal sistemler yaratması değildir, O kadarki eserde hemen hemen yenilik yoktur veya pek az vardır demek mümkündür. O halde bu alâkayı uyandıran sebep nedir ? Onu araştırdım ve vardığım netice şu oldu : Eesr bir çoklarımızın duyduğu, araştırdırdığı, bulduğu anladığı, kendi düşünce kabiliyeti nisbetinde izah eylediği «millî -- sosyal» meselelerimize temas etmekte ve bunları teker teker her birimizin anlatamıyacağı bir kudretle ifade ve teşrih etmektedir. Evet, eserin özünü teşkil eden milliyet, milliyetçilik ve bilhassa Türk milliyetçiliği meselesi tarihte, sosyal ilimlerde, dilde çalışan bir çok muharrir ve müefekkirleri uzun zamandanberi ilgilendirmiş ve onlar kendi devirlerinin sosyal inkişaf ve anlayışı nisbetinde bu problemeleri izah ve istikamet şekilleri vermiş ve kültür hayatımızda millî varlığa, ana kaynağa doğru giden bir ceryan yaratmışlardır. Bilhassa büyük mütefekkirimiz «Ziya Gökalp» bu meseleyi hemen her cephesinden tedkik etmiş ve bir sosyoloğ kafasıyla hareket ederek onu müsbet metodik izahlara eriştirebilmiştir. Şu halde İ. Hakkının eseri yepyeni bir görüş tarzını ihtiva etmemekle beraber karanlıkta kalmış ve fakat vicdanlarda duyulan bazı meseleleri ortaya atması ve aydınlatması itibariyle kıymet kazanmaktadır. Burada bilhassa şu noktayı şükranla ve ehemmiyetle kaydetmek isterim ki : Bazı Avruka mukallidi züppe münevver müsveddelerinin her şeyi garbı taklitte aradığı bir sırada İ. Hakkı Baltacıoğlunun bu önemli meseleyi, yüksek kalbinin bütün ateş ve heyacaniyle, yâni yalnız zekâ ve muhakemesiyle değil, fakat bütün varlığıyla kavrayarak ortaya atmış olması cemiyet hayatımızın kültürel yürüyüşünde büyük izler bırakacaktır. Bu noktayı böylece belirttikten sonra muharririn iştirâk ettiğimiz ve etmediğimiz fikirlerine kısaca temas edeceğiz. Kültür ve teknik meselelerini ele alan muharrir, kültür bahsinde : (Türk kültürü efsanelerde, masallarda, Nasrettin haca, bektaşı fıkralarında. Ata sözlerinde, halk şiirlerinde, kahramanlardadır. Sayfa (10, madde7) demektedir. Bizim anladığımıza göre bunlar Türk kültürünü teşkil etmez. Ancak halk bilgisi (folklor) dediğimiz ve kültüre kaynak vazifesini gören elemanlardır. Türk kültürünü meydana getirecek yâni yaratacak olan millî dehalar bu kaynaklardan içemek millî vicdana nufuz etmek, millî varlığın yaratıcı hamle kudretini yaşamak mecburiyetindedirler. Fakat ve meselâ Nasrettin hocanın tenkitçi ve mizahcı zekâsı hayat hadiselerini Türk zaviyesinden görmek ve göstermekle beraber yüksek Türk kültürünün ölçüsü olamaz. Ancak halk şairlerinin millî vicanı aksettiren duyuş ve düşünüş havası yani atmosferi içinde yaşadıktan başka geniş umanist «humanist» malûmata sahip hakikatan beşerî bilgi kaynaklarını ruh ve kafalarına sindirmiş olan dehalardırki millî kabiliyetleri beşerî idrâk hazinesiyle birleştirerek millî eserler yaratabilirler ve onların yarattıkları eserler millî kültürümüzü meydana getirir. Bunun aksini düşünmek Almanyada «Goethe» yi İngilterede «Sechakespere» i Fransada «V. Hugo» yu inkâr etmek ve Alman dehasını Almanyada yalnız Cermen efsesini terennüm eden halk şairlerinde araştırmak demektir ki şimdiye kadar hiç bir garp münekkit ve mütefekkiri böyle acaip bir düşünceye kapılmamıştır. Bu itibarla muhterem mütefekkirin busözlerle millî kültürü değil, millî kültür kaynaklarını belirtmek istediğini zannediyorz. İ. Hakkının aynı sayfadaki şu fıkrini çok beğindim : Kültürünü kaybeden aydını kurtarmak için onu millî dehayı taşıyan anıtlarla karşı karşıya koymak gerektir» diyor. Bu, çok yerinde, çok güzel bir düşüncedir. Varlığımızı inkâr eden, bizde ne var ? sözünü ağızlardan düşürmeyen hasta münevverlere tavsiye edilecek tedavi çaresi bu sözlerin içinde mevcuttur. Pedagoji proplemini inceleyen muharrir :

«Otuz iki yıldanberi Avrupalı bir pedagojimiz var, otuz bir yıldır terbiye problemini en çok fransızlar gibi, bir azda Almanlar, İngilizler, Amerikalılar gibi, düşündük. Türkler gibi, Türke göre, tüakçe hiç düşündük mü ? diye soroyor. Bu üzerinde en çok, en derin bir hususiyetle durmamız, düşünmemiz geregen problemdir. Türk karakterine, türk pisikolojik bünyesine, maddî ve mânevî yapısına uyguu ve tatbik edilmesi gereken pedagoji sistemini yaratmak Türk pedagoklarına düşen vazifedir ve bu işin biran önce başarılması gerektir Bu noktada bizde İ. Hakkı ile berabeberiz ve ayni arzuyu beslemekteyiz. Fakat uzun seneler İstanbul Üniversitesinde pedagoji hocalığı yapmış olan mütefekkirin bu sahadaki müsbet fikrlerinin nelerden ibaret olduğunu anlamak isterdik. Çünkü o da uzun seneler zarfında garp pedagoji nazariyelerini okumuş ve onları tatbık etmiştir.

Acaba garbın pedagoji tekniğinden istifade ederek memleketimize, muhitimizin sosyal yapısına uygun bir pedagoji görüşüne yükselebilmiş midir ? ve eğer böyle bir görüşe yükselebilmişse

[*] —Türke doğru— İ. Hakkı Baltacıoğlu. Fi 100 K.

bu idrakin esas unsurları nedir ? Bize lâzım olan yalnız hastalığı göstermek değil, ayni zamanda mutahassıslar tarafından —meselâ pedagzjida İ. Hakkı gibi— hastalığın tedavisine yarayacak ilâcında bulunup tatbik sahasına geçilmesidir.

Felsefe propleminde bir anlaşamamazlıkla karşılaşıyoruz; Şüphesizki sayın mütefekkir vülger felsefe ile, hakikî felsefeyi yekdiğerinden ayırmıştır. Ancak bizim bu günkü mânasiyle anladığımız felsefe ilmin verimlerine «données» dayanarak yeni sentezler yapan ve sistemler kuran ve gittikçe müsait bir inkişafa doğru yol alan metodik ve teknik bir sahadır. Üstadımız «asırlardanberi Yunandan, Araptan, Avrupadan felsefe kırıntıları aldık. Bu aydınlar ve kitap felsefesi halka hiç girmedi. Halk bu felsefenin hamallarına zındık adını taktı. Yine halk yaşadığı yendiği, yarattığı zaman aydınların kitaplık felsefesini değil, ümmilerinin canlı, kollektif felsefesini kullandı ve bu hayat anlayışıyla zafere erişti» diyor. Bu satırlarda vülger yâni yaygın felsafe ile hakikî felsefenin yâni halkın dünya görüşü ile ilme dayanan sistemli filozofik izahın yekdiğerine karıştırdığını görüyoruz. Çok tabiidirki Kantın Bergsonun felsefesi halk tabakalarına kadar yayılamaz ve bu yalnız bizde değil, Avrupanın en münevver milletlerind de böyledir. Kantı, Bergsonu anlayan kaç kişi vardır ? Bunna mukabil Almaayada ve Fransada halkın dünya görüşünü izah ve terennüm eden mütefekkir şair ve muharrirler yetişmiştir, fakat bunlar filozof değil mütefekkir «pensur» ismini alırlar. Bu itibarla bunlar geniş bir ilim kültürüne dayanarak felsefî sistemler kuran hakikî filozoflarla karıştırmamalıdır. Binaenaleyh zaten memleketimizde teşekkül tarihi pek yeni olan filozofik çalışma ve araştırmayı halkın eskidenberi gelen ve mitolojiye dayanan dünya ve hayat kavrayışı zihniyetile karıştırmak hiçte doğru değildir.

Sonra muhterem mütefekkir kitabının bir yerinde şöyle diyor :

«Kültür yapıcısı aydınlar değil halktır; aydınlar yalnız medeniyeti yaparlar ve medenizeti getirirler.» Halbuki biz hiçte böyle düşünmüyoruz; yukarıda da söylediğimiz gibi halk, millî eserlerin yaratılmasında esastır, bir kaynak vazifesini görür, fakat iptidaî madde halindedir. Bu iptidaî maddeyi işleyen ona şekil veren, vatan toprağının atmosferini teneffüs ederek yaşamış olan aydınlardır. İsmail Hakkının bu fikri şu şekilde ifade olunabilir :

«Kültürüu yapıcısı, halkın vicdanında saklı bulunan yerli düşünüş ve duyuş kaynklarından faydalanan aydınlar» ve bu hakikatta da böyledir. Meselâ Fransız kültürünü fransız halk şairleri temsil etmez. O kültürün mümessilleri «Corneille» «Racine» «Valteire» «Zola» «Hugo» «Balzac» gibi dâhilerdir. Bu büyük üstatların ruh, fikir ve duygu melekelerini tahlil ettiğimiz zaman orada fransız millî dehasının unsurlarını elde ederiz. Ve herkes bilir ki fransız dehasının en esaslı karakteri «rationalizme» dir. İşte bu rasyonalizimdir ki, fransız millî dehasını diğer garp şair ve mütefekkirlerinden ve binaenaleyh fransız kültürünü de diğer kültürlerden ayırır.

Kitabın başka bir yerinde muharrir : «millî eserler bütün halk tarafından anlaşılabilecek kadar sade olmalıdır» diyor. Peki, güzel amma, millî karakteri haiz fakat fikir üstünlüğü gösteren, anlaşılması için yüksek bir kültür seviyeeine ihtiyaç hissettiren eserlere ne diyelim ? bir eserin millî bir karakter taşıması için muhakkak basit ve sade olması, popüller olması kâfi gelmez. Bilâkis millî karakter ifade eden eserlerin ekserisi millî dehanın en derin noktasına nüfuz eden ve millî kabiliyetleri bütün nüanslariyle aksettiren eserlerdir. Meselâ «Goethe» beşerî olmakla beraber ayni zamanda millî bir dâhidir. Çünki o derinleşen metafizik düşüncelerin kaynağı olan Cermen dehasını bütün kudretiyle temsil etmektedir. Fakat «Goethe» nin en meşhur eseri olan «Faust»u anlayan kaç tane Alman vardıra caba ? İ. Hakkının eserini bütün teferruatile burada gözden geçirmeğe imkân yok ve buna mecmuanın sayfaları da müsait değildir. Bununla beraber bütün bu aksak ve pürüzlü noktaların dışında eser heyeti umumiyesile tedkik edildiği zaman büyük bir kıymet taşımakta olduğu görülür.

İ. Hakkının bu kıymetli eseri millî hazineleri, millî kültürü — edebiyatta, heykelde, müzikte v. s... —araştıran ve bunların ne demek olduğunu, nasıl olması ve yaratılması gerektiğini izah eden kıymetli fikirlerle doludur. Eser bir bütün hâlinde tedkik edildiği zaman fikir ve matbuat hayatında büyük bir ihtiyaca cevap verdiğini takdir etmemek mümkün değildir.

Bu günkü millî gayemiz garbı olduğu gibi taklit değil fakat ondan alacağımız teknik unsurları millî bünyemize tatbik ederek millî dehamızı meydana çıkaran eserler yaratmaktır. Avrupa her cephesile eyi ve mükemmel değildir. Onun iyi, güzel, faydalı olan tarafları da vardır; dejenere olmuş tarafları da vardır. Buna mukabil kendimizin, millî varlığımızın pek yüksek mânevî kıymetleri, ölçüsüz ve sayısız kudretleri vardır.

Bu itibarla tarihin mahsulü olan büyük milletimizin yine tarihin mahsulü olan yüksek kıymetlerini olduğu gibi muhafaza etmek ve onları mukaddes âbideler gibi korumak birinci vazifemizdir. Büyük Türk eserlerini yaratmış olan ecdadın ruhu vicdanlarımızda yaşamalıdır. Ve meselâ : Sinema artislerine benzemeğe çalışan kızlarımızı, oğullarımızı bu dejenere temayüllerden korumak ve kurtarmak en birinci vazifemizdir. Onlara verilecek fikir, aşılanacak duygu Türk büyüklerine benzemeleri ülküsü olmalıdır.

Benliğimize yabancı olan her şey bizim düşmanımızdı. Bize, bizim dilimizle konuşmayan, bizim duygularımıza yabancı olan kimselerin içinde yaşayan zehirli yılanlardan farkı yoktur.

Mücadele edeceğimiz düşmanlardan biri ve belki en mühimmi yabancıya, garplıya, Avrupalıya karşı gösterilen budalaca hayranlık ve taklit temayülüdür.

İşte İsmail Hakkının eserinin en kuvvetli cephesi budur. Değerli mütefekkir bu idealist eserinde bilhassa bu noktaya işaret etmiş, bu hastalığı, bu şuursuzca taklit hastalığını bir büyük cemiyet doktoru liyakatile teşhis etmiş, mikropları bulmuş ve tedavi çarelerini göstermiştir. Bir ülkü kaynağı olan eseri aydın gençliğe hararetle tavsiye ederiz.

GENÇLER

GENÇLERE

Gençlik sayfasının uyandırdığı alâkaya memnunuz. Bir çok mektuplar ve şiirler alıyoruz. Hepinizde şiirlerinizin basılmasını rica ediyor sunuz. Fakat bunların içinde bir kısmı değersiz yazılardır. Bilhassa vezin, kafiye ve taktileri bozuk ahenksiz şiirler göze çarpmaktadır. Halbuki ritim şiirde esastır. İzzet Ulu Aykutun Türk vezni, H. Z. Uşakligilin de Şiire dair gibi eserlerini tavsiye ederiz.

Sonra edebiyata merak eden gençlerin mümkün olduğu kadar düzgün ve imlâ kaidelerine uygun yazmaları lâzımdır. Maalesef bu naktalara dikkat edilmiyor.

Gönderilecek yazılarda kâğıdın bir tarafına ve skunaklı yazmak şartını unutmamalıdır.

Gençlik sayfasına sönderilen yazılar çok olduğu için içlerinde neşredilecekleri sıraya koyduk. Hepinize muvaffakiyetler dileriz. 19 MAYIS

◆◆◆

YİNE AKACAĞIZ

—Ülküdaşım Erarslana—

Duyguna kılık verdin ilk işlediğim taşla;
Tarihi yarattında dedin buradan başla!
Kızıl elma ülküsü işte o günden kaldı
Ulu Türk diye adın yeryüzüne ün saldı.
Doğuda çektin diye o çelikten yayını,
Yeryüzü yere serdi geçilmez dağlarını
Bir ok nasıl fırlarsa çıkınca yatağından
Atlıların uçtular kutsal tanrı dağından
Bugün de düşman olan her tahtı
yakacağız,
Akıncı bir milletiz biz yine akacağız!,

M. Türkoğlu

KIŞ GECELERİ

Varsa para, odun, kömür, yiyecek,
Bizim keyfimize yoktur diyecek.
Soğuktan rengimiz bile hiç solmaz.
Kış gecelerine doyum da olmaz

Mangal etrafını biz çevririz,
Bize masal söyler büyük annemiz.
„Bir varmış, bir yokmuş" diyerek başlar;
Ona doğru döner hep bütün başlar.

Mısırda bir yandan eder : pat, çat, pat;
Büyük anne, gene, bir masal anlat...
Bunu da büyük bir zevkle dinleriz,
Sonra annemize „çok mersi" deriz.

Zevk içinde geçer kış geceleri,
Bizi düşündürür bilmeceleri..
Yüzük, fincan.. hepsi güzel oyunlar;
Kış gecelerin de doyulmaz zevk var.

Nevzat Akdeniz

◆◆◆

Bir ümüdin son aşkı

Kalbime her yeri şey her ansızın doldu
Eski solmuş volkanın, ani coşmuş gibi.
Bazan yeni bir ümit hayalimde yok oldu,
Sabah doğan güneşin, akşam batması gibi..

Ay ışığı gözüme binbir çeşit geliyor
Heran başka renklerde, her an başka biçimde
Yıldızların akışı hayalimi deliyor,
Bir ümidin son aşkı dolanırken içimde...

Ali İsmet Tekin

Kardeşim Nihal,

Mektubunun cevabını geciktirmiş olmamdan dolayı dehşetli sitem ediyor ve beni ihmalkârlıkta suçlandırıyorsun.

Nihal, bu iddiamda seni haksız çıkaracak bir çok mâzeretler gösterebilirim. Meselâ : yeni tedrisat devresine henüz başlamış bulunuyoruz Bu sıralarda meşguliyetimizin fazlalığını sen dahi iyi takdir edersin. Sonra lise sou s nıftayız. Bu sene bizim için daha geniş bir çalışma devresi olacaktır. Başlangıçta öğretmenler üzerinde iyi bir tesir bırakmak benim en iyi prensiplerimden biridir. Çalışma hususundaki en sıkı enerjiyi şu sıralarda sarfetmem icabediyor. Bu da vaktımın darlığına bir misal olmaz mı ? Fakat bundan sonarki yazılarım o kadar sıklaşacakki ve sen okumaktan usanacaksın.

Nihal, daha şimdiden doktor olmak heves ve istidadını pek fazla hissettiğini yazıyor ve fikrimi soruyorsun. Bu hususta bilmem seni ne dereceye kadar aydınlatabilirim. Zira intihap ettiğimiz meslek yolları yekdiğeri ile o kadar tezat teşkil ediyorki: Sen bir doktor, ben bir bankacı. Hatırımda kaldığına göre sen bir zamanlar tayyareciliğe heves ediyordun. Bu düşüncen neden suya düşmüş oluyor, acaba? İnönü kampına bir çok genç kız talebeler devam ediyor. Baksana Sabiha Gökçen göklerin bütün hakimiyetini eline aldı. Sen de bir tayyareci olup bize güzel bir seyyahat tattırmalidin. Neyse bari doktor olduğunda bizleri tedavi edersin. Fakat hasta olmağı da hiç bir zaman temenni etmem.

Nihal, görüyorsun dün kafes arkasında saklanan ve peçe altında gezen kadınlar bugün erkeklerle her sahada meslek mücadelesi ediyorlar. Bugüne kadar esirgenen bu saadeti bize bahş eden emsalsız Atamıza ne kadar minnet ve şükran hisleri taşısak yine azdır.

Nihal, sana verecek ne mühim hava dislerim vardı. Fakat ne yazık birdenbire gece karanlığı bastı. Şimdi annem nerede ise seslenir. Gelecek mektubuma da da güzel hevadisler ekliyeceğimi vad eder; gözlerinden öperim.

Leman Bayazitoğlu
Ticaret Lisesi

SALINA, SALINA

Gördüm ki güzeli, kaçmış yurdumdan,
Salına salına o bize gelir.
Çok yiğitler koşmuş onun ardından,
Salına salına o bize gelir.

Türkü söyler o kız, sesin kısarak;
Hemde gelir yavaş, yavaş basarak,
Aadında aşıklar kendin asaraa,
Salına salına o bize gelir.

Bir kuşak bağlamış ucu dizinde,
Aşıkları yakan ateş gözünde;
Onun kara beni tektir yüzünde,
Salına salına o bize gelir.

KİMSESİZ AŞIĞIN gözü sulandı,
Göz yaşından onun, göller bulandı;
Onun kara gözne aşkı dolandı,
Salına salına o bize gelir.

6-E No. 375 Kimsesiz Aşık

GURBET ELLERDE

Akşamın tülüne gönlüm bürünür
Gam alır her yeri sessiz dövünür
Göz yaşım akissiz, çağlar döküür
Bu gurbet ellerde gönül sılada.

Bilmemki nedendir, nedir sebebi ?
Baharı göremem Hüda emrimi..
Riyadır gülmenin gizli hikmeti
Bu gurbet ellerde gönül sılada.

Tadı yok gurbetin; sevdiğin yoksa
İblisle ülfetin şakan pek çoksa,
Yıkılır başına cihan her lâhza
Bu gurbet ellerde gönül sılada.

İbrahim Türel

Olaylar

Halkevlerniin 11 inci yıl dönümü

21/2/943 Pazar günü Halkevlerinin 11 inci yıl dönümü Evimiz salonunda kalabalık bir halk huzurunda sevinçle kutlanmıştır.

Başvekilimizin saat 15 te açılış nutukları dinlendikten sonra İstiklâl marşı çalınmış bunu müteakip Evimiz namına Galip Naşit bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasını kendi yazdığı şiiri ile sona erdiren konferansçı şiddetle alkışlanmıştır.

Galip Naşitten sonra kürsüye gelen Resim öğretmeni Hayri Engin herkesi heyecanlandıran yazısını okumuştur.

Hayri Enginden sonra Ahmet Kemal Onur da kendi yazdığı bir şiirini okumuştur; daha sonra Hayri Engin, Samsunluların her zaman zevkle seyrettikleri Harman dalını oynamıştır,

Güzel Sanatlar şubesi ve Halkevi bandosu tarafından çalınan parçalardan sonra toplantıya son verilmiştir.

Meb'us seçimi

Geçen hafta içinde Vılâyetımizin meb'us seçimine hazırlık olmak üzere ikinci seçmenler seçilmiştir. Vilâyet merkezinde on ve köylerde on dört seçmen şubesi çalıştı. Seçim şubeleri Türk bayraklarıyle donatılmış ve muhtelif vasıtalarla halk seçimden haberdar edilmiştir. Bu arada Halkevimizin hoparlörleri ila seçim hakkında söz söylenmiştir. Halkımız, mukaddes bir vazife olan seçime büyük alâka ile iştirak etmiş ve iştirâk nisbeti memnuniyetle haber aldığımıza göre yüzde doksan beşi bnlmuştur.

Secim halkın candan alâkası, Vilâyetin, Halk Partisinin aldığı isabetli tedbirlerle büyük bir huzur ve vekar içinde neticelenmiştir. İkinci seçmenler belirtilerek mazbataları kendilerine verilmiştir. Her devrede olduğu gibi bu seçiminde yurd için ve ulus için hayırlı ve uğurlu olmasını candan dileriz.

Halkevi haberleri

Halkevimizin halk dershaneleri kolu her yıl olduğu gibi bu senede daktilo kursunu yeniden açmıştır. 4 ikinci kânunda başlayan bu kurs çok rağbet görmektedir.

§ Vilâyetimizde salgın bir hale gelen çiçek hastalığını önlemek üzere Evimizde bir aşı merkezi kurulmuştur.

§ Dil Edebiyat kolu tarafından her ayın sonunda yapılan edebiyat gecelerinden biriside Süleyman Nazifin aziz hatıralarına tahsisi edilmiştir.

§ Halkımızın hava tehlikesinden korunma çarelerini gösteren değerli iki kenferans verilmiştir.

§ Meb'us seçimi münasebetiyle öğretmen Orhan Çaplı tarafından seçim haakında hoparlörle bir konuşma yapılmıştır.

(19 uncu sahifeden devam)

rılar dilerim. Bütün sevaşların İnönünün Lozanın ve nihayet sulh dünyasının muzaffer kahramanı, millî vehdet ve tesanüdün, yüksek insan fazlının büyük timsali İnönüye, çok sayın Millî Şefimize sonsuz minnet ve şükran hislerimizi arza, Türkiye Cumhuriyeti hükûmetinin başında bulunanları saygı ile selâmlamağa Bu güzel günleri gören ve yaşatanlara, Kahraman Türk ordusuna karşı duyduğumuz asil hisleri ifadeye dâvet ederken devletimizin kurtarıcısı ve kurucusu ebedî Atatürkün mânevî huzurlarında üç dakikalık bir sükût vakfası geçirmeği hatırlatmak isterim. Hepinizi sevgi ve saygı ile selâmlarım.

Neşriyat Müdürü : ***Feridun Ankara*** — İmtiyaz sahibi : ***Atıf Olgaç***
Vilâyet Matbaası — Samsun

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

15 Kuruş

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI MÜDÜRLÜĞÜ

Kurum Adı: TÜRK TARİH KURUMU
Sicil No: 255.7.2/24/800923
DERGİLER 19 MAYIS SAMSUN HALKEVİ DERGİSİ 57-62, (1942-1943) Markası: .MARKASIZ Bulunduğu Yer: Konusu: